„Există cineva care știe mai multe decât oricine - omenirea“ (Talleyrand)

Restituiri

Pitești

Revistă trimestrială a Clubului de istorie Armand Călinescu ■ Anul 2 ■ Nr. 6 ■ Septembrie 2004 ■

În acest număr

23 august 1944

■ Lt. col. dr. *CORNEL CARP*

Dacă pentru tinerii născuți după 1989 ziua de 23 august nu înseamnă probabil mare lucru, în mod sigur pentru generațiile „educate" anterior ea are o serioasă încărcătură emoțională. Aceasta în primul rând pentru faptul că la acea dată se serba Ziua Națională a României. Situată avantajos din punct de vedere calendaristic, începea cu defilarea de rigoare, după care toată lumea ieșea la iarbă verde. Parcurile și lizierele pădurilor de la marginea marilor orașe erau înțesate de oameni, mititeii și berea erau la ordinea zilei, fanfarele, tarafurile și grupurile folclorice asudau din greu; cu alte cuvinte, tot românul se simțea bine.

Din punct de vedere istoric, s-au împlinit 60 de ani de atunci, evenimentele au în continuare o semnificație deosebită. Trecerea României în ultimul moment de partea Națiunilor Unite a salvat țara de la un mare dezastru, prefigurat, de altfel, încă din 1942, după pierderea marilor bătălii de la Stalingrad și Cotul Donului. De altfel, încă de pe atunci, toți factorii politici din țară au sesizat acest lucru, declanșând urgent negocierile pentru ieșirea României din război. Din nefericire, cei trei ani de război împotriva Uniunii Sovietice, în special „râvna" depusă de armata română în unele bătălii, nu ne-au fost iertați. Deși se știa încă din primăvara anului 1944 că zilele României sunt numărate, negocierile de armistițiu s-au desfășurat greoi, fie din pricina ezitărilor manifestate de mareșalul Antonescu, fie datorită faptului că aliații urmăreau să pedepsească exemplar România.

Regele Mihai,
personajul principal în actul de la 23 august.

Uriașa concentrare de forțe sovietice pe frontul Iași – Chișinău finalizată în luna martie crea perspective sumbre pentru armata română, ce putea fi spulberată în câteva săptămâni. În acest context, afirmația că ieșirea României a scurtat războiul cu o jumătate de an nu are nici o acoperire. Lovitura de stat de la 23 august nu a fost decât un act disperat. În acele împrejurări, comunicatul dat în seara acelei zile, prin care se anunța trecerea României de partea Națiunilor Unite, a fost pur și simplul ignorat de sovietici. Armata română a fost tratată ca inamic, continuând ofensiva de cucerire a țării. Starea de confuzie creată, degringolada în care se intrase evidențiază clar neputința mareșalului Antonescu, depășit total de împrejurări. Faptul că se pregătea în seara zilei de 23 august să se întoarcă de pe front nu i-ar fi asigurat decât, poate, un sfârșit tragic, care să încununeze o carieră militară de excepție.

Ezitările sale, faptul că nu a adus suficiente forțe din interior care să întărească apărarea pe Carpații Meridionali și pe mult lăudata linie fortificată Focșani–Nămoloasa–Galați au dus trupele Armatelor 3 și 4 care se apărau în Moldova în prag de catastrofă. Pe majoritatea frontului Iași–Chișinău, raporturile de forțe erau de 20/1 în favoarea sovieticilor, în condițiile în care aceștia erau susținuți de mii de tancuri, iar armata română nu avea nici unul. Această realitate crudă ridiculizează unele legende ce mai circulă și astăzi referitoare la invincibilitatea lui Antonescu.

Dimpotrivă, după 23 august a început calvarul armatei române. În condițiile în care armistițiul româno-sovietic a fost semnat abia peste trei săptămâni (la 13 septembrie), în toată această perioadă marile unități care se acoperiseră de glorie în cei trei ani de lupte grele au fost în mod dezonorant dezarmate de „noii aliați", sovieticii. Martori oculari mi-au relatat cum, în Gara Pașcani, sute de ostași români dezarmați erau îndrumați spre vagoanele pe care scria cu cretă Pitești, Craiova, Ploiești etc. Bucuroși că se vor întoarce acasă, aceștia urcau în grabă. Înțesate bine cu oameni, garniturile plecau apoi în Siberia. Au fost peste 120.000 de ostași luați prizonieri și trimiși în Siberia. Dintre aceștia, mai mult de jumătate nu s-au mai întors în țară.

În concluzie, România a fost tratată ca un stat învins. Consecințele s-au văzut la Conferința de Pace de la Paris și ulterior, când în țară s-a instalat Guvernul comunist. Totuși, lovitura de stat de la 23 august a cam încurcat planurile rușilor. Aceștia erau pregătiți ca, o dată cu intrarea în București (planificată pe 26 august), să instaleze Guvernul comunist condus de Ana Pauker. Așa, agonia a mai durat trei ani, până ce regele Mihai, artizanul loviturii de stat de la 23 august, a fost alungat din țară. În memoria părinților și bunicilor noștri, a celor peste un sfert de milion de eroi căzuți departe de țară, nu trebuie să minimalizăm semnificațiile acestei zile.

Câteva aspecte din timpul ocupației sovietice – 1945-1947 –

■ Prof. *IONEL CLAUDIU DUMITRESCU*

Pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939 a permis celor două puteri agresive să dinamiteze Europa Sistemului Versailles și România a devenit o țintă favorită din cauza resurselor semnificative de petrol. Contraofensiva româno-germană din 22 iunie 1941 n-a făcut decât să amâne invazia sovietică și în septembrie 1944 trupele roșii străbăteau deja așezările județului Argeș. Se aplică o politică sistematică de jefuire, folosindu-se drept acoperire expresia „căutare de trofee". Convenția de Armistițiu a permis exploatarea la sânge a populației românești.

Comandamentul Armatei 26 a preluat spre folosință clădirea Tribunalului Argeș (32 de camere) în perioada 6 iulie – 30 august 1945. Atitudinea cuceritorilor ar putea fi ușor comparată cu cea a celebrilor vandali. Chiar dacă în clădire stăteau ofițeri, geamurile au fost sparte, un tablou cu Iisus Hristos distrus și jaluzelele rupte. Căldura verii n-a ferit ușile sobelor de furia sovieticilor, multe însă dispărând fără urmă. Pagubele produse în mai puțin de două luni au fost estimate la suma de 2.083.409 lei. Chiria a fost apreciată la 1.200.000 lei, iar taxele pentru lumină și apă au fost achitate de Prefectura Argeș.[1] Și cifrele nu reprezintă decât efortul făcut pentru o singură unitate de comandament.

Regele Mihai, comisarul Vișinski și Lucrețiu Pătrășcanu.

Sovieticii, profitând de poziția de forță, au impus grele condiții economice în contul despăgubirilor de război. Numai în contul articolului 12 din Convenția de Armistițiu au fost predate, în perioada 22 iunie – 6 noiembrie 1945, 121 de bovine.[2] Articolul 11 aduce pentru al doilea an o cotă de 1.000 de bovine și 2.000 de ovine. Vitele strânse din județul Argeș urmau să aibă cel puțin 340 kg în viu, vârsta sub șapte ani și glandele de lapte sănătoase. Taurii pentru reproducție urmau să aibă în medie 380 kg și cel mult șase ani, iar boii nu puteau să fie mai ușori de 370 kg.[3] Greutatea indicată de specialiștii sovietici era însă greu de îndeplinit în condițiile unei secete prelungite. Autoritățile au urmărit cu rigurozitate maximă modul în care cetățenii executau obligațiile impuse de Moscova. Orice persoană care întârzia predarea cotelor era urmărită în justiție pentru sabotaj. În această situație s-a aflat locotenent-colonelul Ion Gogulescu, ce a predat la Hârtiești (județul Muscel) un bou, un junc, 1.400 kg fân, 10 kg untură, 7,7 kg unt și un porc.[4] Cum între instituțiile din două județe era o proastă comunicare, ofițerul a fost acuzat de sabotaj. Abia la 2 iunie 1946 s-a hotărât renunțarea la urmărirea în justiție.[5]

Uniunea Sovietică a aspirat deosebit de eficient produsele agricole existente pe piața românească și, în condițiile unei secete extrem de severe, au început să crească prețurile și să bântuie spectrul foametei. Dacă în noiembrie 1945 o masă la cantină costa 350 de lei, în ianuarie 1946 se ajungea la 374, dar în februarie și martie se atingeau cotele de 701 și 817 lei.[6] În ianuarie 1946, Oficiul Economic județean considera că „populația orașului Pitești este amenințată să rămână fără pâine".[7] Seceta din 1945 a agravat situația alimentară. Un ou ajunsese în ianuarie 1947 la 5.000 de lei, un litru de lapte se vindea cu același preț, dar carnea era un produs de lux (18.000 sau 20.000 lei/kg), iar untul era de neatins (70.000 lei/kg). Reprezentanții P.N.P. din Pitești considerau că de vină pentru această situație sunt sătenii din localitățile învecinate. „Speculând fără nerușinare și în mod fățiș, aceștia nu contribuie decât la jefuirea

- continuare în pagina 4 -

- urmare din pagina 3 -

funcționarilor, pensionarilor și tuturor celor cu venituri fixe, la o adevărată operă de asasinare a bătrânilor, a copiilor noștri, cari, lipsiți de alimente, mâine nu vor fi decât elemente debilitate, pradă cu cea mai mare ușurință bolilor și urmărilor lor.“ Se cereau „stârpirea și afișarea delincvenților spre a fi cunoscuți și de public“.[8] Era, evident, o analiză unilaterală și fără studierea cauzelor reale. Țăranii se aflau într-o situație disperată, inflația și impozitele aducându-i la sapă de lemn. Bolile și foametea făceau ravagii, mortalitatea sporind la valori greu de închipuit pentru ani de pace.

Starea de spirit a populației era „agitată datorită greutăților zilnice de neînlocuit ivite prin scumpirea excesivă a articolelor de primă necesitate și a speculei“.[9] Orice mărire de salarii atrăgea imediat o scumpire a mărfurilor. Nici situația jandarmilor și militarilor nu era foarte bună. Nu existau suficiente haine[10], iar încălțămintea era complet uzată. Apropierea celebrelor „alegeri libere“ din 19 noiembrie 1946 a adus o creștere consistentă a salariului și se promitea un sprijin total pentru Guvernul Groza.[11] Situația a revenit la normal după victorie. Subofițerii au ajuns să umble cu picioarele goale sau cu bocanci rupți. Nici salariile nu mai erau distribuite la timp.[12] Erau și insuficiente pentru că în primăvara lui 1947 prețurile au explodat. Se vorbea, în taină, că Guvernul a măsluit alegerile, dar astfel de discuții erau riscante într-o epocă în care delațiunea începea să fie la mare modă.

Populația orașului Pitești s-a aflat, între anii 1944 și 1947, sub povara ocupației sovietice și autoritățile locale, la indicațiile Guvernului Groza, au îndeplinit orbește condițiile de armistițiu. Foametea și bolile au profitat pentru a ridica tributul de vieți omenești. A fost cea mai neagră perioadă din istoria contemporană a urbei de pe Argeș.

Note

1) Arhivele Naționale, Direcția Județeană Argeș, fond Prefectura județului Argeș, dos. 122/1946/f. 14 v.
2. A.N., D.J. Ag., fond Primăria orașului Pitești, dos. 9/1946, f. 134.
3. Ibidem, f. 135.
4. Ibidem, f. 77.
5. Ibidem, f. 76. Într-o situație asemănătoare s-a aflat și cetățeanul Petre Petrescu, dar vitele fuseseră predate în comuna Leicești (ibidem, f. 80). Sunt doar două exemple din miile de procese intentate pentru sabotaj.
6. Ibidem, dos. 8/1946, f. 147 și 147 v.
7. Ibidem, dos. 1/1946, f. 115.
8. A.N., D.J. Ag., fond Prefectura județului Argeș, dos. 99/1947, f. 1 și 2 (P.N.P. = Partidul Național Popular).
9. A.N., D.J. Ag., fond Legiunea de Jandarmi Argeș, dos. 2/1947, f. 33.
10. Ibidem, f. 133.
11. Ibidem, f. 214.
12. Ibidem, f. 358.

Ana Pauker, în vremea în care tot românul știa că „Ana, Luca și cu Dej/ Bagă spaima în burgheji“.

140 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI ION I.C. BRĂTIANU

La 24 noiembrie 1927, din cauza unei laringite infecțioase, a încetat din viață – în vârstă de 63 de ani – Ion I.C. Brătianu, fost președinte al PNL, fost deputat în Parlamentul României, fost de mai multe ori ministru și de cinci ori prim-ministru.

Nu voi evoca aici personalitatea lui Ionel Brătianu omul politic, diplomatul sau omul de stat european, ci voi zăbovi în câteva cuvinte asupra lui Ionel Brătianu cetățeanul român născut la Florica în 1864.

În casa bătrânului Brătianu, copilul Ion I.C. Brătianu a avut prilejul să cunoască una dintre cele mai minunate și mai nobile deprinderi omenești: valoarea observației. A fost o copilărie generoasă în care preocupările cu rost alternau cu poezia infiltrată în familie, de o splendidă ereditate și de frumusețea nespusă a plaiurilor românești. Studiile secundare și le-a făcut la Liceul *Sfântul Sava* din București, tatăl dorind ca fiul său să fie întru toate un produs al pământului românesc. Dar pentru că în București nu exista atunci Școala Politehnică, este nevoit să urmeze studiile universitare la Paris la Politehnică și Școala de Poduri și Șosele, devenind inginer, deși marea lui pasiune o constituiau cercetările și studiul istoriei. A abandonat științele istorice și s-a îndreptat către științele tehnice pentru a fi pe placul tatălui său, care dorea să dea copiilor o pregătire tehnică. Ionel Brătianu s-a remarcat ca strălucit student al Politehnicii pariziene, afirmându-se în Corpul tehnic ca un element de valoare.

La vârsta de 13 ani (în 1877), în timpul Războiului de independență, Ionel îl însoțește pe tatăl său pe front, deși era un copil. Armata română, bombardată de artileria turcească, avea ordin să nu răspundă. În calitatea lui de ministru de Război, Ionel Brătianu dă ordin ca artileria română să deschidă focul. De la primele lovituri, artileria inamică este redusă la tăcere. Ionel este martor la această scenă istorică. Este prezent când armata română deschidea un nou capitol în istoria neamului, însemnând reînvierea gloriei noastre militare, scuturarea jugului turcesc, precum și preludiul unității naționale teritoriale. Asemenea scene și momente de importanță istorică nu se uită niciodată.

Nu avea nici 13 ani când I.C. Brătianu îi încredințează unele îndatoriri de mare răspundere. Copiii lui Ion Brătianu erau singurele persoane (în afară de Eugen Carada) care erau în posesia dicționarului cifrat al primului-ministru. Când regele Carol I află acest lucru din gura ilustrului său sfetnic, rămâne încremenit de uimire. La exclamația suveranului că „nu sunt decât niște copii“, Ion Brătianu îi răspunde că „de nimeni nu sunt mai sigur ca de ei“. În acest chip, tatăl a știut să folosească cele mai nimerite mijloace pedagogice pentru educația copiilor săi.

Nici în timpul studiilor de la Paris Ionel nu scăpa de supravegherea tatălui său. Pentru vina nesemnificativă de a se prezenta la internat cu o întârziere de o zi, el și-a atras din partea lui I.C. Brătianu o mustrare din cele mai aspre. Motivele invocate de fiul său pentru ușurarea vinovăției treceau în ochii bătrânului drept semne de slăbiciune. Nu putea concepe ca din pricina oboselii (făcuse drumul de la București la Paris în tren, timp de trei zile și trei nopți) și de dragul odihnei să lipsească cineva de la datorie. Sub

nici un chip nu înțelegea să tolereze asemenea atitudini din partea copilului său.

De altfel, mama sa, Pia, fusese cea care le-a inspirat copiilor răbdarea de a privi și putința de a medita cu seriozitate asupra acțiunilor pe care le vor înfăptui mai târziu, lucru menționat aproape în toată corespondența familiei. Iată ce-i scria Pia fiului său Ionel la Paris referitor la rezultatele sale școlare: „Sunt tineri care trec oricum, nefiind angajați ca tine, adică nepurtând un nume ca al tatălui tău și pe care și l-a făcut singur numai prin forța de

- continuare în pagina 6 -

- urmare din pagina 5 -

caracter ce a avut; aşadar tu, purtându-l, eşti ţinut a-l ţine în onoare până când va veni ocazia ca să te distingi şi prin tine. De astă dată te poţi distinge prin studiile ce vei face; mai târziu, prin altele. Mijloacele intelectuale le ai, numele îl ai, prin urmare atârnă de tine, de insistenţa ce vei pune şi de lucru..."

Numele pe care cu recunoştinţă l-a purtat şi despre care îi vorbea mama sa a apăsat greu pe umerii marelui om de stat Ionel Brătianu: în seara zilei de 31 decembrie 1921, aflat în casa de la Florica, îi scria Sabinei – fără a se bucura de petrecerea Revelionului: *„Şi tot astfel gândul m-a dus de la trecut şi de la prezent la viitor şi în ajunul Anului Nou m-am cutremurat în faţa acelor ce ne aşteaptă"*.

El nu era îngrijorat de ameninţările şi ura vrăjmaşilor, ci resimţea foarte greu răspunderea care îi revenea: *„Când m-am supus altora şi am renunţat la hotărârea de a nu mă înhăma la noi datorii de asemenea gravitate, am socotit că se cuvine ca orice jertfă pentru ţară..."*

Dar Ionel era o fire iubitoare, sensibilă şi duioasă. Tânărul care se ocupa cu cifrele şi mecanica era în stare să-i înveselească pe toţi ai casei cu răvaşele lui glumeţe compuse de el cu prilejul diverselor petreceri. Ştia să găsească pentru fiecare cuvântul potrivit care să stârnească veselia, fără să producă supărare sau jignire.

Ca o paranteză, se ştie că Ionel avea talent la versificaţie. Cred că nu e de prisos a transcrie aici epigrama pe care i-a făcut-o la Paris poetul Cincinat Pavelescu în 1919:

„Ca să rămâi poetul cel mai mare
Nici n-ai nevoie versuri să mai scrii,
Căci poezia dacă e creare
Noi am făcut poeme la întâmplare,
Tu – epopeea Marii Românii."

„Marelui Ion I.C. Brătianu"
(care se îndeletnicea şi cu versuri la Florica)

■ **LENUŢA STANCIU**

Vila Florica, ctitorie a Brătienilor.

BRĂTIENII ŞI REFORMELE DE INTERES LOCAL ŞI NAŢIONAL

■ *RUXANDRA PRODAN*

Constituirea României moderne a reprezentat un miracol, ea fiind realizată în împrejurări complicate, în cursul câtorva generaţii. Modernizarea, strângerea românilor la un loc în cadrul unui stat nu au reprezentat daruri venite dinafară, ci dobândite prin sârguinţa şi jertfele românilor înşişi. Dar nu puţină a fost contribuţia dată acestor procese de unele personalităţi marcante. Printre acestea se numără şi câteva remarcabile figuri aparţinând familiei argeşene a Brătienilor: Ion C. Brătianu, Dumitru Brătianu, Ionel Brătianu.

De la Ion Brătianu datează în România o politică externă, o politică economică, o politică comercială, una socială şi una financiară; el a dat un avânt imens activităţii naţionale; întregul stat a căpătat o impulsiune nouă şi necunoscută. Au fost create aşezăminte noi, puternice, şcolile s-au înmulţit, au fost înfiinţate Banca Naţională, casele de economii, creditele rurale, urbane şi agricole. Regularea finanţelor statului şi echilibrarea bugetului, administrarea onestă şi inteligentă a averii publice, dezvoltarea căilor ferate sunt opera lui Ion Brătianu. Munca lui a fost continuată de fiul său, marele om politic Ion I.C. Brătianu. Acesta a iniţiat o serie de proiecte şi reforme de interes local şi naţional.

LEGEA ÎNVOIELILOR AGRICOLE

Frământările din primăvara lui 1907 au ridicat mari probleme. P.N.L., chemat la cârma ţării, a înţeles că trebuie înlăturate cauzele ce au dus la înrobirea muncii ţărăneşti şi care au ridicat agresiv o clasă socială împotriva alteia. Era necesară o lege care să ducă la îmbunătăţirea stării ţăranilor noştri.

Astfel, Legea învoielilor agricole este adusă în discuţia Adunării Deputaţilor în şedinţa din 11 decembrie 1907, cu o expunere de motive semnată de Ionel Brătianu:

„Domnilor, o situaţie grea este înaintea noastră; pricinile revoltei au fost mentalitatea ţăranului, adică educaţiunea lui din punct de vedere social şi economic, şi starea lui materială."

Legea prevedea intervenţia statului în stabilirea şi definirea raporturilor dintre clasele sociale care erau ostile unele faţă de altele, libertatea reală a învoielilor prin înfiinţarea izlazurilor comunale, muncile agricole trebuiau contractate în limitele preţurilor normale ale momentului şi locului.

LEGEA DE ORGANIZARE A COMUNELOR RURALE

O altă problemă ridicată de mişcările ţărăneşti de la 1907 era cea a organizării comunelor rurale. Prin lege se propunea a lua primarului atributele de stat şi i se lăsau doar îndatoririle comunale; se înlocuiesc vechii inspectori comunali prin administratorii de plasă şi se înfiinţează notarul comunal.

În şedinţa Senatului din 21 februarie 1908 această lege a fost luată în discuţie după ce s-a dat citire proiectului însoţit de expunerea de motive a ministrului de Interne Ionel Brătianu:

„Domnilor senatori, această lege ne-a fost impusă de necesitatea reală de a adapta mai bine aparatul administrativ la nişte nevoi pe care le resimţim cu toţii."

INAUGURAREA LINIEI FERATE PITEŞTI – CURTEA DE ARGEŞ

În ziua de 20 noiembrie 1897 s-a făcut inaugurarea liniei ferate Piteşti – Curtea de Argeş în prezenta lui Ionel Brătianu, ministrul lucrărilor publice, a lui Anghel Saligny, directorul general al C.F.R., a inginerului Elie Radu, al cărui serviciu de studii şi construcţii a întocmit planurile acestei linii, şi în prezenţa autorităţilor locale şi a unui numeros public. Linia nu era deplin terminată; mai erau de aşezat câteva poduri metalice şi de făcut balastarea definitivă a liniei. În Gara Curtea de Argeş s-a oficiat la sosirea trenului un serviciu religios, după care a urmat discursul lui Ionel Brătianu:

„Calea ferată pe care o inaugurăm va da valoare bogăţiilor munţilor Argeşului şi va activa astfel producţiunea lor. Populaţiunea acestor munţi, generoasă şi românească, va lua un nou şi însemnat avânt. Drumul pus acum în circulaţie îngăduie oricui un pelerinaj scump tuturor inimilor româneşti.

El le apropie de vechea şi nobila Dvs. Cetate, de admirabilele sale monumente de artă şi de pietate.

Mai adânc însă şi mai religios nimeni decât mine nu poate fi mişcat de vederea acestor locuri. Ele redeşteaptă în inima mea, o dată cu gloria vremurilor de demult, şi o emoţiune mai intimă, căci în ele stă leagănul părintesc şi stau atâtea rămăşiţe scumpe familiale."

La 27 aprilie 1898 s-a discutat în Cameră proiectul de lege pentru construirea căilor ferate de interes local. La intervenţia lui N. Fleva, Ionel Brătianu răspundea:

„În majoritatea cazurilor, liniile paralele sunt acelea care fac concurenţă şi care trebuie rezervate. Dar s-a mai zis: de ce aţi rezervat linia Piteşti – Giurgiu şi nu Titu – Giurgiu? Cu această ocazie, domnul Fleva a citit un nume care mie mi-e drag, dar pe care nu mă aşteptam să-l aud, căci nu văd care ar fi avantajul de a merge de la Florica prin Piteşti la Giurgiu, în loc de a trece prin Titu. Am prevăzut însă Piteşti – Giurgiu fiindcă avem linia Curtea de Argeş – Sibiu, care va deservi nu numai regiunile ce le străbate, dar va deveni şi o linie internaţională."

*„ISTORIA NEPĂRTINITOARE, CEA CARE PURCEDE DIN MINTEA ŞI INIMA UNEI NAŢIUNI ÎNTREGI, VA PĂSTRA ÎN LITERE NEŞTERSE MEMORIA CELOR CARE ŞI-AU PUS NUMELE ÎN CAPUL TUTUROR ACTELOR MARI NAŢIONALE ŞI POLITICE ALE RENAŞTERII ROMÂNIEI: **BRĂTIENII**."*

(Mihail Kogălniceanu)

PRO ȘI CONTRA IONEL BRĂTIANU

■ prof. *MIHAELA ORJANU*

Se afirmă cu tărie că presa reprezintă a patra putere în stat.

Ieri ca și azi, ziarele sunt folosite cu abilitate după un termen avansat de psihologie în manipularea maselor. Procedeul capătă valențe semnificative dacă este uzitat de serviciile de informații.

În anul 1913, indiferent de care structură cu atribuții informative ar fi fost vorba și indiferent cărei țări ar fi aparținut sistemul informațional, manipularea maselor cu ajutorul mass-media scrise nu reprezenta un procedeu atât de avansat și mai cu seamă nu era prioritar când era vorba de denigrarea unei personalități sau de crearea unei imagini utopice vizavi de altă entitate publică.

Gazeta Bucureștilor, cel puțin din datele disponibile în arhive până în acest moment, nu slujea interesele unei structuri informative și ca atare nu avea un motiv pentru a prezenta realitatea altfel decât era.

Întrucât autorul articolului referitor la Ionel Brătianu nu este cunoscut, nu putem preciza coloratura politică ce a determinat apariția comentariului în jurnalul respectiv.

Iată cuprinsul: „De ce a ajuns omul acesta (Ionel Brătianu – n.n.) atât de sus în ierarhia românească e aproape o enigmă. Talent nu are, cultura îi lipsește, de muncă nu e capabil. Explicația stă poate în completa secetă de oameni a Partidului Liberal. Mărunțeii din acest partid se agitau și aveau trebuință de un conducător. Tot așa și broaștele și-au ales un rege"[1].

Ionel Brătianu (1882)

Să cunoaștem și alte puncte de vedere referitoare la personalitatea lui Ionel Brătianu.

La data de care vorbim, diplomația secretă era la modă în epocă, fapt care îndreptățește plasarea legațiilor și a reprezentanțelor diplomatice în fruntea comunității informative.

Profesioniștii domeniului susțin că „diplomația și serviciul secret se împletesc în modul cel mai strâns; ele curg uneori pe albia aceluiași departament"[2].

În preajma declanșării primului război mondial, agenții români de la legațiile din capitalele în care erau acreditați îi informau zilnic direct pe reprezentanții Guvernului român, aflat la Sinaia, despre mersul evenimentelor[3]. Elocvente în acest sens sunt mărturiile[4] lui I.G. Duca: „De dimineața până seara stăteam la Castelul Peleș în camera rezervată acolo primului-ministru împreună cu mulți colegi, de obicei Victor Antonescu, Constantin Angelescu și Sebastian Radovici, așteptam știrile. Zeci de telegrame soseau la fiecare moment de la agenți, de la legațiile noastre de pretutindeni, bietul Constantin Brătianu amețise cifrând și descifrând.

Ionel Brătianu venea și ieșea.

Stătea ceasuri întregi jos cu regele Carol, apoi urca sus la noi, era frământat cum cred că nu l-am mai văzut niciodată de atunci. Treceau prin alternative de speranță și descurajare".

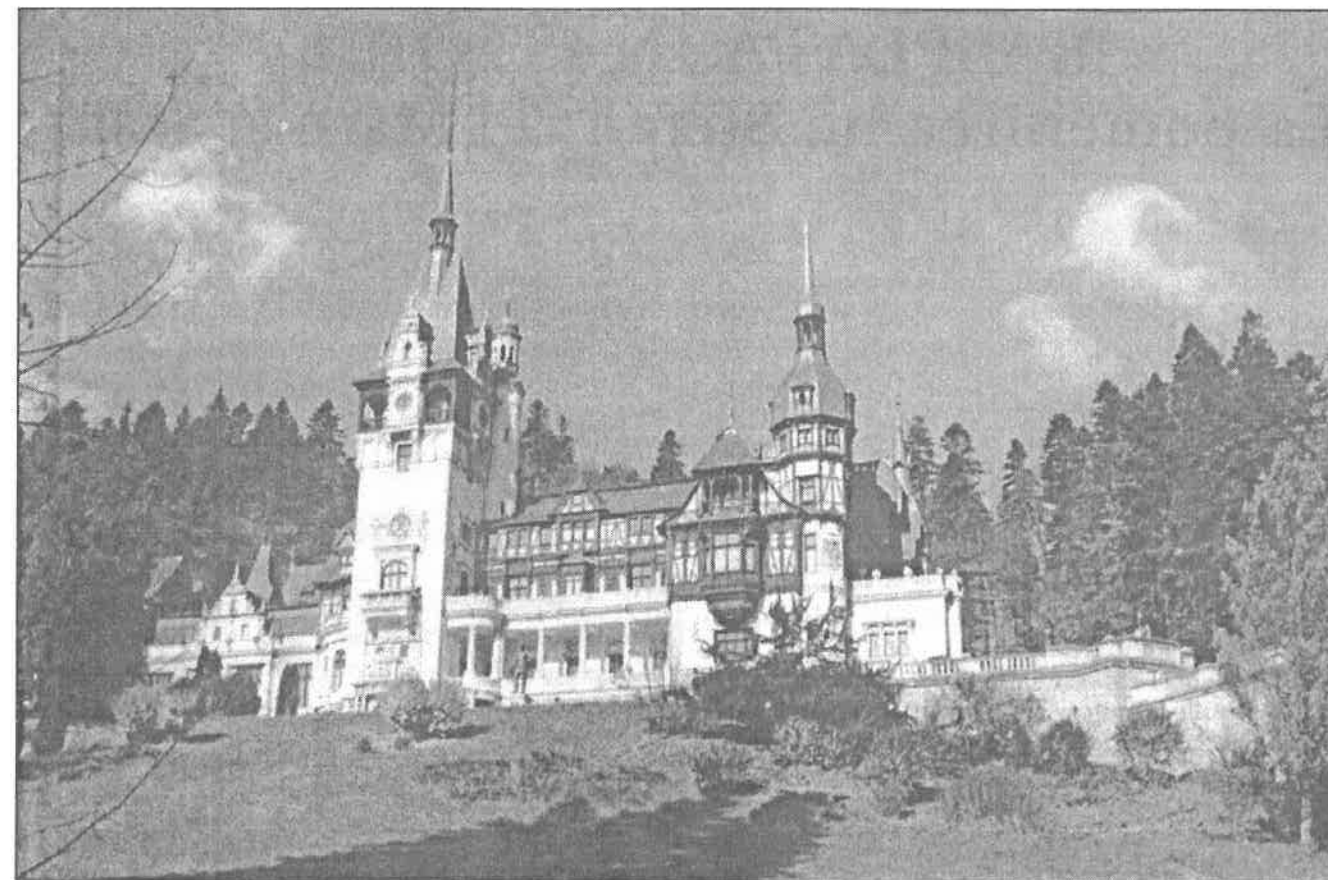
Oamenii politici de frunte ai țării care în trecutele guvernări îndepliniseră misiuni diplomatice sau se aflaseră chiar în funcția supremă a diplomației românești continuau să întrețină legăturile create, procedând la primirea unor date și informații de strictă confidențialitate ce interesau autoritățile statului.

Îndeosebi, șefii celor două partide politice, liberal și conservator, reprezentau „eminențele cenușii" ale diplomației secrete.

Ionel Brătianu fusese inițiat în tainele diplomației secrete de tatăl său, Ion C. Brătianu, prin intermediul căruia aflase de existența tratatului secret din 1883 dintre România și Puterile Centrale[5].

Același Ionel Brătianu, în vreme ce deținuse interimatul Ministerului Afacerilor Externe, în 1902, se implicase alături de alți agenți ai diplomației secrete românești într-un ingenios joc operativ, de mare finețe, prin care s-a reușit recuperarea de la Budapesta a unor documente de o deosebită importanță pentru apărarea țării. Este vorba despre planurile fortului militar Jilava care fuseseră sustrase și vândute de chiar autorul lor, arhitectul Szoke Ferencz[6].

Imediat după preluarea prerogativelor de președinte al Consiliului de Miniștri, în ianuarie 1914, Ionel Brătianu primea direct telegramele confidențiale și se consulta cu regele cu privire la măsurile ce trebuiau luate.[7]

În perioada neutralității, a campaniilor armatei române, dar și a tratativelor de la Paris, Ionel Brătianu s-a aflat mai tot timpul în spatele multor acțiuni secrete, așa că nu vom insista asupra lor.

Pentru a nu crea suspiciuni inutile în rândul potențialilor inamici, s-au întreprins și „acțiuni speciale" din partea diplomației secrete de la București, atât de bine acoperite încât seamănă cu ceea ce teoreticienii de azi în domeniul „intelligence"-ului numesc „dezinformare" sau inducerea în eroare a adversarului potențial și a vânătorului de indiscreții.[8]

De reținut eforturile primului-ministru Ionel Brătianu de a menține tratativele cu reprezentanții diplomatici ai Antantei întrucât cadrul strict secret nu se putea concretiza decât printr-un joc abil[9], aspect sesizat, de altfel, de martorii oculari ai vremii.

Astfel, Ionel Brătianu îi asigura în surdină pe fiecare în parte: lui Take Ionescu și Nicolae Filipescu (francofili) le șoptea „intrăm"; lui Alexandru Marghiloman (filogerman) îi zâmbea cu replica „nu aveți grijă, stăm neutri"; ministrului Germaniei îi declara că „e cu Germania", iar celui francez îi șoptea „așteptăm momentul potrivit".

Chiar și Raymond Poincaré, președintele Franței, exasperat de bizantinismul premierului, s-a exprimat cu o ușoară ironie: „D-nul Brătianu privește către cele 4 puncte cardinale și îi pare rău că nu sunt decât patru".

Declarațiile, gestica și starea de spirit a lui Brătianu erau greu de înțeles chiar și pentru cei mai apropiați colaboratori ai săi.

I.Gh. Duca mărturisește că „supărarea lui (I. Brătianu – n.n.) era prefăcută și cine știe ce combinație urmărea el atunci sau ce impresie voia să dea. În această privință avea subtilități infinite și rămâne și azi insondabil"[10].

Oare cine să fi avut dreptate în privința lui Ionel Brătianu? Autorii articolului din *Gazeta Bucureștilor* sau personalitățile apropiate lui?

Note

1. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond Ministerul de Război – Secretariatul General, dosarul 201, fila 71; în continuare – A.M.R.
2. Cristian Troncotă – *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, Editura *Ion Cristoiu* S.A., București, 1999, p. 49.
3. Arhiva Serviciului Român de Informații, Fondul D, dosarul 431, filele 24 – 31.
4. Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1955)*, Editura *Machiavelli*, București, 1995, p. 92.
5. Idem, p. 97.
6. Cristian Troncotă, op. cit., p. 51.
7. Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică – Momente și semnificații de istorie diplomatică*, ediția a II-a, București, 1971, p. 75.
8. Cristian Troncotă, op. cit., p. 49.
9. A.M.R., Fond Cabinetul ministrului, Dosarul 260, fila 45.
10. Cristian Troncotă, op. cit., p. 50.

RĂSPLATĂ ÎN ISTORIE
La pomenirea lui Ștefan cel Mare și Sfânt

■ prof. *OCTAVIAN UNGUREANU*

Erou plin de lumină, el e menit
Pe soclul ce-l vede să sape al său nume
Și să răspândă raze pe secoli viitori...
Ființă de-o natură gigantică, divină,
*El e de-acei care istoria se'nchină.**

Întreaga suflare românească se închină azi la popas de amintire a Eroului care a sporit cu anii săi cei mulți, anii nesfârșiți ai Moldovei, ai Țării Românești.

El și-a înscris numele cu litere de aur în Istoria Țării și a Creștinătății, prin luptele susținute și biruințele dobândite în apărarea idealurilor de libertate ale Românilor și deopotrivă ale popoarelor Europei, care pășeau, prin Renaștere, spre civilizația modernă:

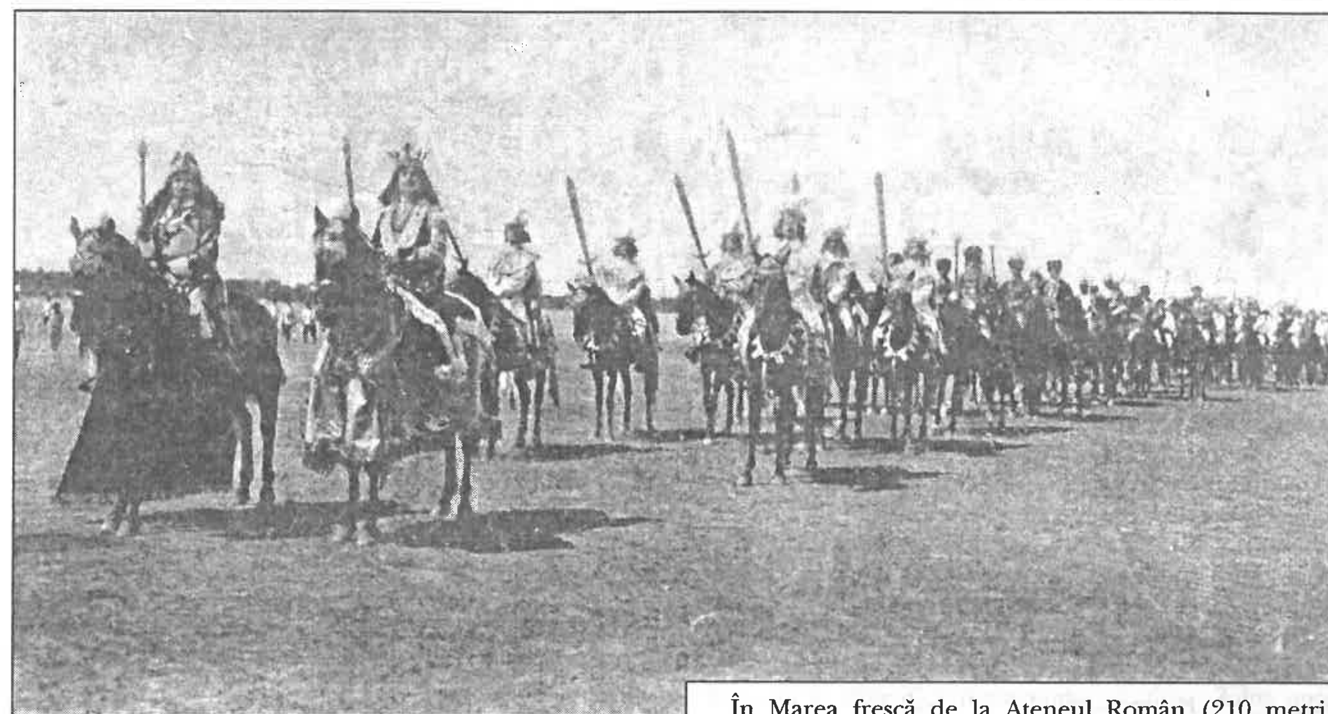
„Toate gurile te numesc și toți într-un gând prea mult te laudă", îi scria Papa Sixt al IV-lea al Romei, după marile sale învingeri asupra otomanilor, și-i trimitea binecuvântarea și titlul de Atlet al lui Hristos, sabia-simbol al luptei drepte, și-l asigura de sprijinul Sfântului Scaun. Era epoca tristă de după cucerirea Bizanțului (1453) de către Mohamed al II-lea, care-și ridicase cortul în Cornul de aur și trecea de la amenințări la fapte, înrobind Balcanii, cărora le-ar fi urmat Țările Românești și ale întregii Europe. Astea erau vremurile dramatice în care cârmuiau Ștefan cel Mare în Moldova și Vlad Țepeș în Muntenia.

Cea dintâi acțiune de apărare a Moldovei, întreprinsă după aclamarea sa pe Câmpia „La Direptate" din 14 aprilie 1457, lângă Suceava, a fost îndrăzneața bătălie de respingere a tătarilor pe Nistru, la Lipinți. Iar spre lauda lui Dumnezeu, Ștefan sfinți Mănăstirea Putna, pe care și-a ales-o și ca loc de veci, când urma să se împlinească sorocul (2 iulie 1504).

A fost însă o bătălie pierdută - la Războieni - devenită biruință - la 26 iulie 1476.

Costin Petrescu: Epoca strălucită a lui Ștefan cel Mare. În fața Cetății Suceava, Marele Voievod, înconjurat de curtea și ostașii lui, primește din partea Papei Sixt al IV-lea spada de atlet (apărător) al Creștinătății. (Din pliantul inaugurării Marii fresce, 26 mai 1938.)

În Marea frescă de la Ateneul Român (210 metri pătrați, 1934-1938), celebrul pictor piteștean Costin Petrescu ni-l prezintă pe Ștefan cel Mare în toată măreția personalității sale de excepție în Istoria Românilor. Ceea ce-l fixează în această frescă națională și europeană deopotrivă, este momentul înmânării spadei trimise în dar Voievodului, simbolizând lupta popoarelor Europei împotriva năvălitorilor otomani, ca semn de recunoaștere a contribuției lui Ștefan al Moldovei la apărarea întregii Creștinătăți. Legenda la momentul festiv este scrisă de însuși Costin Petrescu și avizată de Nicolae Iorga, regăsindu-se și în cortegiul istoric al comemorării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. Înaintea eșalonului de luptători ai Creștinătății, se profilează siluetele ecvestre ale lui Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș sugerând pe Domnitorul Țării Românești (1456-1462) însoțindu-l pe tânărul Domnitor al Moldovei, cu oaste, până la Câmpia „La Direptate", unde Ștefan a fost aclamat Domn (1457-1504). Costin Petrescu dovedește cum Țepeș sprijinea cucerirea Tronului Moldovei, de către fratele său de suflet, înlăturându-l pe Petru Aron, asasinul tatălui său Bogdan II.

„Era o înfrângere din acelea ce rămân înscrise în cărțile de istorie ca fapte de glorie."** Aici se încadrează și legenda lui Dimitrie Bolintineanu, poetul și prozatorul revoluționar de la 1848, cu „Muma lui Ștefan cel Mare".

Astfel, Ștefan, înfrânt în luptă, rănit și deprimat, bate la poarta Cetății Sucevei. Tânguirea de primire nu are însă ecou în sufletul Oltei-Maria, muma lui din dinastia Basarabilor munteni, având în minte și-n inimă cultul că viața fără libertate e zadarnică. Așa că fiul este repudiat, apostrofat și îndemnat:

Apoi tu aice fără trebuință
Nu poți ca să intri cu a mea voință.
Du-te la oștire, pentru țară mori
Și-ți va fi mormântu'ncoronat cu flori!

Figura lui Ștefan apare, în viziunea pașoptistului Bolintineanu, măreață, un adevărat model în înțelegerea dramatismului în momente de cumpănă, dar și hotărârea și cutezanța în depășirea pericolului de a pierde totul. Eroul își vine în fire,

...se întoarce și din cornu-i sună.
Oastea lui zdrobită de prin văi s'adună.
Lupta iar începe... dușmanii zdrobiți
Cad ca niște spice de securi loviți.

Avea autoritatea învingătorului și discuta de la egal la egal cu mărimile epocii. Când a câștigat bătălia de la Baia (1467), i s-a adresat regelui Matei Corvin al Ungariei: *Să-i dai drumul din închisoare fratelui meu Vlad!* (Țepeș)***

Bat clopotele la Putna! Pelerinajele continuă de la începutul anului 2004, vestind prin dangătul lor marea pomenire a Domnului, Voievodului și Atletului lui Hristos care a înnobilat Românimea cu luminile gândirii sale și îndrăzneala, cu limpezimea judecății, cu biruințele sale strălucite, cu evlavia credinței și iubirea de Neam și Țară, ca să înțelegem noi azi trecutul de glorii al înaintașilor, în apărarea gliei străbune, a numelui de Român venind de la tatăl Traian și Muma Dacia Felix.

* **V. Alecsandri**, *Dumbrava roșie*, în *Convorbiri literare*, nr. 7-9, 1904, anul XXXIII.

** **Dimitrie Onciul**, *La ziua de 2 iulie (1504-1904)*, în *Convorbiri literare*, București, iulie-august-septembrie 1904, p. 618.

*** Ca membru al Societății Române pentru Răspândirea Științei și Culturii, călătoream în 1963 în Ungaria pentru documentare la societatea de profil din Budapesta. Și făcând o deplasare pe malul drept al Dunării, aproape de Viena, am contemplat turnul Cetății Vișegrad unde a fost deținut Vlad Țepeș, arestat la Brașov în 1462, de Matei Corvin.

MONEDE DIN VREMEA LUI ȘTEFAN CEL MARE ÎN PATRIMONIUL ARGEȘEAN

■ cercetător științific *ROMEO MASCHIO*

Ca și în cazul Țării Românești, Moldova s-a constituit ca stat feudal din unirea organizațiilor politice existente în cadrul acestei provincii.

Centralizarea statului Moldova, ca formațiune politică, a fost posibilă doar din momentul îndepărtării dominației tătarilor, extinsă la răsărit de Carpați în urma marii invazii din anul 1241. Organizată la început ca o marcă militară, sub suzeranitate ungurească, Moldova obține independența prin acțiunea voievodului Bogdan. Astfel, pe la 1359, noul stat românesc de la est de Carpați rupe legăturile de vasalitate cu Regatul Ungar.

Ca și Țara Românească, Moldova nu a emis monede proprii de îndată ce a obținut independența. A fost necesară, mai întâi, o perioadă de consolidare economică, politică, administrativă, pentru a putea fi exprimat acest drept regalian al voievodului.

jumătate de groș, avers

Primele monede au fost bătute de domnitorul Petru I Mușat (1373-1392), începând cu anul 1377. Ca etalon s-a adoptat argintul, iar ca sistem monetar groșul. Baza metrologică a fost influențată atât de unitatea ponderală, probabil adaptată local, a măsurii cunoscute în coloniile italiene de la Caffa, Licostomo și Chilia, sub numele de *sommo*, cât și de sistemul folosit de marele centru urban Liov – Lvov (groși și jumătăți de groși), oraș care avea strânse legături economice cu Moldova.

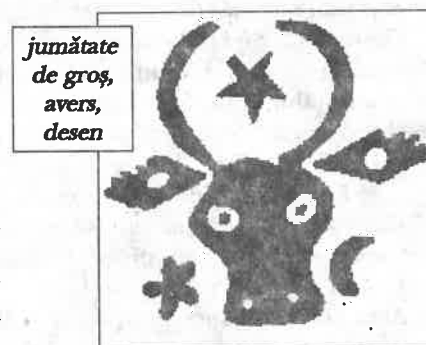

jumătate de groș, revers

Activitatea monetară a Moldovei a fost intensă, urmașii lui Petru I Mușat extinzând scara valorilor sistemului monetar. Alături de monedele de argint, s-au bătut și monede din billon (argint cu multă aramă), de bronz sau chiar de aur.

Deși au avut o arie largă de circulație, monede moldovenești sunt puține în posesia unor instituții sau particulari din zona Argeșului.

Muzeul Județean Argeș deține, printre altele, o monedă de jumătate de groș, anepigraf (fără legendă), bătută de Ștefan cel Mare. Sub domnia lui s-au emis groși și jumătăți de groși din argint în sistemul creat prin reforma monetară din a treia domnie a lui Petru al III-lea Aron.

jumătate de groș, avers, desen

Emisiunile lui Ștefan cel Mare se încadrează în două tipuri. Moneda menționată face parte din al doilea, acestea fiind emise între anii 1480 și 1504, având pe avers capul de bour, iar pe revers o cruce dublă, cele două elemente heraldice fiind însoțite de diverse atribute (rozetă, semilună, stea).

Emise în monetăria Sucevei, monedele bătute de marele voievod al Moldovei reflectă stabilitate în viața economică, iar execuția lor se încadrează între înaltele realizări artistice din perioada acelei domnii. Socotim informațiile interesante pentru iubitorii de istorie și mai ales pentru cei ai epocii lui Ștefan cel Mare, mai ales acum, în anul 2004, când se comemorează 500 de ani de la trecerea în eternitate a marelui voievod.

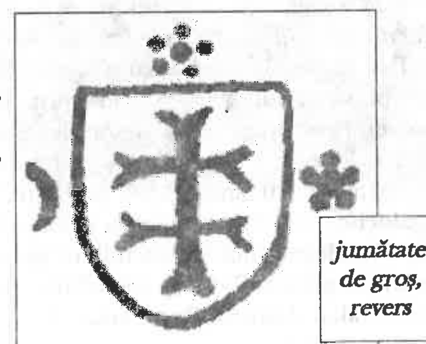
Bibliografie

Constantin Moisil, *Monetele României*, în Enciclopedia României, vol. I, București, 1938.

Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1964.

Octavian Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970.

Monede și bancnote românești, București, 1977.

jumătate de groș, revers

Viața unui român din secolul al XIX-lea: MAIORUL CONSTANTIN PRUNCU

■ prof. *ELENA ROTARU*, prof. *VASILE NOVAC*

Auzim adesea, cu toții, în mediile în care ne trecem existența, oameni obișnuiți care, povestind episoade din viața lor, conchid invariabil cu aceeași formulare: viața mea este un roman!

De cele mai multe ori, zâmbim cu condescendență, uneori însă, episoadele relatate de unul sau altul ne rămân multă vreme în memorie prin inedittul lor, lipsindu-le doar naratorul de talent care să le transpună în romane. Scriitorul își poate folosi întreaga fantezie și întregul talent pentru a broda pe niște date concrete. În cazul istoricilor este suficient, adesea, să consemneze niște fapte reale din viața unor personaje și acestea să impresioneze aproape cât un roman.

Facem această apreciere în cunoștință de cauză – noi înșine fiind impresionați de bogăția evenimentelor din viața unui om obișnuit, trecut în lumea umbrelor, la începutul secolului XX –, fără ca numele său să iasă din anonimat nici în timpul vieții, nici mai târziu, în posteritate.

Este vorba de maiorul **Constantin Pruncu**, născut la 15 octombrie 1835, la Focșani, districtul Putna. L-am ales pe el dintre mulți alți români ai secolului al XIX-lea tocmai pentru contrastul dintre anonimatul în care a trăit și a murit și bogăția faptelor eroice săvârșite. Nu are pentru această alegere nici măcar „scuza" că ar fi argeșean, cel mult putem să regretăm că un asemenea erou nu face parte din pleiada argeșenilor care au participat în campaniile războinice din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Desigur, și epoca în care ne naștem are un rol important în cursul vieților noastre. Așa a fost și în cazul maiorului Constantin Pruncu.

Secolul al XIX-lea în care el s-a născut a fost definit de mulți istorici, pe drept cuvânt, „secolul renașterii românești", având în vedere marile evenimente ce au avut loc în anii 1848, 1859 și 1877, cu suita lor de fapte și transformări asupra întregii societăți. Și pentru întreaga Europă secolul al XIX-lea a fost, de altfel, plin de evenimente și schimbări radicale, ai căror „actori" și martori erau oamenii tineri și maturi trăitori în acele vremuri.

Iată pe scurt, în baza datelor obținute din Registrul Central – Ofițeri Activi Infanterie[1] –, viața acestui om.

Așa cum spuneam, s-a născut la Focșani, ca fiu al lui Iordache și al Mariei, domiciliați în orașul Focșani. Din actele cercetate reiese că la 2 ianuarie 1861, la vârsta de 26 de ani, era dragonier în Batalionul I Vânători al Armatei Franceze. Peste câțiva ani, la 24 ianuarie, este sublocotenent în Regimentul II Infanterie. Peste alți trei ani este înaintat la gradul de locotenent, funcționând în Batalionul I Vânători. Tot în gradul de locotenent se afla în aprilie 1870, de data aceasta în Regimentul 5 Infanterie.

Primul asalt al Griviței (30 august 1877)

În același Regiment 5 Infanterie este înaintat în gradul de căpitan la 1 ianuarie 1873. Gradul de maior îl obține în 1877, la 16 octombrie, când făcea parte din Regimentul 8 Dorobanți, Batalionul I. În anul 1880 este numit Comandantul Batalionului II Vânători, iar la 1 februarie 1887 îl găsim în Regimentul 12 Dorobanți, la Tutova; peste un an și ceva, la 1 noiembrie 1888, activa în Regimentul II Dorobanți.

La 1 iulie 1889, la 54 de ani, își dă demisia din cadrul Armatei, iar la 19 noiembrie 1902 moare la Bârlad.[2]

În toată această perioadă cât s-a aflat sub arme, a participat în numeroase campanii. Astfel, în anii 1854, 1855 și 1856 a participat la războiul franco-anglo-sardo-turco-rus, supranumit războiul Crimeii, după locul în care

- continuare în pagina 14 -

Întâlnirea domnitorului Carol cu Osman Paşa după capitularea armatei otomane la Plevna.

- urmare din pagina 13 -

s-au desfăşurat cu precădere operaţiunile militare. Tot în 1856 participă la campania din Bulgaria.

În 1857 participă la campania din Galiţia Mare. În 1859 participă la campania din Italia şi Maroc. Şi, în sfârşit, în anii 1877 şi 1878 participă la Războiul pentru obţinerea Independenţei Românilor de sub jugul turcesc, luptând în campania din Bulgaria.[3]

Plecarea pe front a însemnat întotdeauna un episod plin de riscuri pentru cei implicaţi. Nici Constantin Pruncu nu a fost scutit de asemenea riscuri.

Documentele consemnează destul de laconic „ranele şi faptele eroice" ale acestuia: în anul 1855 primeşte o lovitură de sabie în sprânceana stângă, în luptele date pentru apărarea cimitirului de lângă Sevastopol; un glonţ în umărul drept în Algeria (Calibia), în anul 1856; trei lovituri de baionetă la braţul stâng le-a primit la Magenta, în 1859.[4]

Desigur, faptele sale eroice au fost răsplătite prin obţinerea unor titluri şi decoraţii. Astfel, în 1854, pentru Campania Crimeii, primeşte Medalia de Softagio cu trei uvraje. În 1859, la Magenta, este decorat cu medalia instituită prin Decretul Imperial de la Naminat.

Pentru participarea la Războiul de Independenţă al României este decorat după cum urmează:

- La 39 octombrie 1877 i se acordă ordinul „Steaua României";
- În 1878 primeşte Semnul Onorific de Argint;
- Tot în 1878 primeşte „Virtutea Militară" de Aur;
- În 1880 primeşte Semnul Onorific de Aur.

De asemenea, i se acordă medaliile „Sf. Ana, clasa a III-a", „Crucea Trecerii Dunării", „Apărătorii Independenţei", „Medalia Comemorativă Rusă".[5]

Printre atâtea campanii peste hotarele ţării şi chiar peste hotarele continentului european, campanii care l-ar putea desemna un fel de „turist" de război, găseşte răgazul să se ocupe şi de viaţa de familie.

Nu cunoaştem exact anul când se căsătoreşte cu domnişoara Aneta Florescu, la Turnu-Măgurele. Probabil că nu la vârsta obişnuită pentru însurătoare, ci ceva mai târziu, când peregrinările prin ţară sau prin lume îi permit să cunoască şi să curteze, potrivit uzanţelor epocii, o anumită domnişoară.

Singurul copil este o fată, Ruxandra, născută destul de târziu, la 16 martie 1879, când tatăl avea deja 44 de ani.

Datele pe care le-am avut la dispoziţie au fost foarte sumare, exprimate în termeni funcţionăreşti, seci.

În mod sigur însă, viaţa maiorului Constantin Pruncu a fost palpitantă, plină de aventură, de riscuri, de inedit...

Categoric, viaţa sa nu a semănat cu a celor mai mulţi focşăneni, asta ca să ne restrângem comparaţia la o anumită zonă geografică, de unde-şi trăgea seva el însuşi.

Şi noi ne rezumăm doar la a consemna datele biografice, fără a le comenta prea mult sau a le interpreta. Făcând acest lucru putem greşi, minimalizându-i personalitatea, prin necunoaşterea tuturor amănuntelor, sau, dimpotrivă, să exagerăm prezentându-i numai partea pozitivă.

Mai ales în cazul celor dispăruţi dintre noi, există tentaţia de a-i idealiza.

Lăsăm deci faptele relatate să vorbească de la sine şi – cine ştie? – poate rândurile noastre vor avea ecou până la Focşani, încât numele maiorului Constantin Pruncu să devină şi să rămână pentru totdeauna măcar o stradă, o adresă în oraşul în care s-a născut.

[1] Registrul Central Ofiţeri Activi Infanterie, vol. II, f. 1459, Fond Arhivele Militare Istorice Române „Gen. Radu Rosetti", Piteşti.
[2] *Ibidem*
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem.*

Relaţiile româno-ruse în perioada interbelică

■ referent *MARIUS CHIVA*

Primul război mondial s-a impus în conştiinţa umanităţii ca Marele Război, ipostază justificată întru totul de nemaiîntâlnitul efect psihologic – efect cauzat de consecinţele lui spirituale îndeosebi, care au relevat tuturor că nimic nu este definitiv, ci supus unei imanente şi implacabile schimbări.

Flagrante falsuri, minciuni prin omisiune, deformări ale istoriei românilor se află în părţile referitoare la relaţiile româno-ruse şi româno-sovietice.

Este limpede pentru oricine că, în absenţa unei autorităţi supranaţionale permanente de constrângere, principiile şi normele dreptului internaţional – rol al efortului comun al statelor şi organizaţiilor internaţionale – se aplică datorită voinţei politice a statelor, constituind una dintre manifestările concrete ale suveranităţii şi egalităţii suverane a acestora.

Astfel, dacă părintele marxismului „modern", V.I. Lenin, nu avea cuvinte măgulitoare la adresa dreptului internaţional, pe care îl considera „o simplă vibraţie a aerului lipsită de sens", întrucât nu dispunea de un aparat tip CEKA de constrângere, urmaşii săi la Kremlin au resimţit din plin izolarea Rusiei Sovietice timp de aproape 15 ani de la instaurarea regimului comunist şi, dând dovadă de realism şi voinţă politică, au reintrat pe arena diplomatică europeană şi au acţionat în consecinţă...

Deşi n-a părăsit nici o clipă ideea instaurării comunismului în Europa şi în lume, URSS depune eforturi şi reuşeşte să intre în Liga Naţiunilor, aderă la Pactul Briand-Kellogg, adoptat în 1928 (care interzice războiul ca instrument de reglementare a litigiilor internaţionale), şi acţionează decisiv în direcţia adoptării convenţiilor pentru definirea agresiunii, a Convenţiilor Litvinov-Titulescu, cum le-a definit cunoscutul om politic şi jurist francez Paul Bastind, semnate la Londra în martie 1933.

Este cunoscut că documentele semnate la Londra se constituie într-un corolar al Pactului Briand-Kellogg, în sensul că interzic nu numai războiul, ci şi agresiunea, într-o încercare de a asigura popoarelor intangibilitatea teritoriilor naţionale şi inviolabilitatea frontierelor. Ele conţin şi celebra definiţie a teritoriului, prin care se înţelege „teritoriul pe care o ţară îl are azi sub stăpânire" (în cazul României este vorba şi de provinciile care au fost încorporate sau unite cu ţara în anii 1913 şi 1918, şi anume Cadrilaterul, Banatul, Transilvania, Bucovina şi Basarabia).

În acest context, este important să se reamintească declaraţia lui Litvinov, care, la un dejun oferit în cinstea sa, la 8 martie 1933, la Londra, a ţinut să sublinieze... voinţa politică a ţării sale, care, semnând o dată cu România Convenţia privind definirea agresorului, a demonstrat că e „lipsită de orice dorinţă de expansiune teritorială în afară de teritoriile fixate (prin Pacea de la Versailles) şi nu are

N. Titulescu, ministru de Externe şi preşedinte al Societăţii Naţiunilor în perioada interbelică.

nici un interes să promoveze războiul, ci, dimpotrivă, să-l evite".

Este, de asemenea, de observat că majoritatea tratatelor de alianţă, neagresiune, arbitraj, conciliaţiune (indiferent de denumirea lor), care în perioada interbelică au avut ca obiect de reglementare aspecte care ţin de dimensiunea politică, au evitat că contravină principiilor neagresiunii şi interdicţiei folosirii forţei şi ameninţării cu forţa, a războiului ca instrument al politicii externe. Aceste principii adoptate prin Pactul Briand-Kellogg şi Convenţiile de la Londra au fost veritabile norme internaţionale cu caracter imperativ, a căror nerespectare în acordurile bi- şi multilaterale conduce la lovirea cu nulitatea absolută a acestora, sancţiune ce operează *ab initio*, adică din momentul semnării.

O singură excepţie notabilă s-a produs la 23 august 1939, când fosta URSS şi cel de-al III-lea Reich de esenţă nazistă au semnat Pactul Ribbentrop-Molotov, a cărui anexă secretă, după cum se ştie, a afectat grav fiinţa naţională a Poloniei şi a ţărilor baltice, precum şi teritoriile României şi Finlandei.

- continuare în pagina 16 -

- urmare din pagina 15 -

Perioada anilor 1918-1935, etapă importantă în evoluția României interbelice, a reținut atenția istoricilor, economiștilor, sociologilor, oamenilor politici burghezi de diferite nuanțe și orientări. Poziția de clasă, concepția idealistă asupra dezvoltării istorice, apartenența sau simpatia față de un stat sau altul i-au împins să prezinte evenimentele, fie și sub aspectul istoriei politice, în mod subiectiv și unilateral, lăsând în afara analizei sau explicând prin argumente minore fenomenul de puternică efervescență politică, de deplasări și de schimbări intervenite în structura claselor, cauzele care le-au generat și mai ales conținutul lor.

Lovitura de stat din octombrie 1917 a determinat luarea puterii politice în Rusia de către bolșevici. Acest eveniment a destabilizat situația pe Frontul de Est și a înrăutățit relațiile internaționale. Teoretic, Rusia promova politica prevăzută în primele decrete ale noii puteri, în practică însă a încercat să realizeze ideea revoluției mondiale. Temporar, Guvernul de la Petrograd a acceptat ideea autodeterminării popoarelor, contând pe faptul că acestea nu se vor desprinde de Rusia grație transformărilor produse de bolșevici maselor populare. S-a întâmplat însă contrariul, majoritatea regiunilor care fuseseră anexate anterior de Imperiul Țarist, inclusiv Basarabia, proclamându-și independența.

În astfel de împrejurări politice complicate, ca acelea care s-au creat la începutul lui 1918 în Basarabia, chiar dacă puterea ar fi fost în realitate, pentru un timp scurt, de ordinul zilelor, în mâinile sovietelor, nici atunci acest fapt n-ar fi putut constitui o argumentare suficientă pentru prezentarea unor pretenții fundamentale din partea Rusiei Sovietice asupra acestui teritoriu.

România, stat vecin cu Imperiul Rus, a suportat consecințele negative ale evenimentelor distructive de acolo. În imposibilitatea de a-și impune dominația asupra Basarabiei fără susținerea din partea populației băștinașe și din cauza prezenței armatei române care menținea ordinea în regiune, Lenin a declarat ruperea relațiilor diplomatice cu România. Însăși formularea „ruperea raporturilor diplomatice“ nu este corectă, deoarece între țările respective nu au existat relații diplomatice ca să poată fi rupte. Această decizie a lui Lenin era doar o tentativă a Țării Sovietelor de a se prezenta ca o putere recunoscută care își clarifică poziția față de România, și nu o stare de fapt a lucrurilor.

Puterea sovietică și-a atribuit în mod nelegitim „dreptul“ auspra teritoriului dintre Nistru și Prut, pentru ca, după eșecul tentativei de a bolșeviza regiunea, să ceară o recompensă de la Guvernul român. Ideea de a cere României tezaurul românesc depozitat la Moscova în schimbul recunoașterii unirii Basarabiei cu Patria Mamă (propusă indirect de ruși în mai 1919) a fost refuzată de oficialitățile de la București. Situația se explică prin faptul că Guvernul român nu privea Basarabia ca pe o regiune anexată, ci ca pe un teritoriu istoric românesc. Acceptarea tranzacției propuse ar fi permis ulterior Guvernului de la Moscova să susțină că regiunea a fost cumpărată de statul român, ceea ce ar fi fost o denaturare flagrantă.

Poziția României față de Rusia a fost apreciată de primul-ministru Al. Vaida-Voevod într-o declarație publicată pe următoarele coordonate: România nu se află în stare de război cu Rusia, nu va săvârși nici un act de agresiune împotriva acesteia, dar își va apăra granițele cu toate forțele sale; în ceea ce privește problema Basarabiei, România o consideră ca fiind definitiv rezolvată, prin voință, în octombrie 1917, ianuarie și martie 1918, în virtutea dreptului de autodeterminare.

Diplomația română a urmărit cu atenție situația internă a Rusiei, pentru a-și putea forma un anumit comportament. M. Arion, prim-secretar al legației din Berlin, îl informa pe ministrul de Externe Take Ionescu că în noiembrie 1920 forțele bolșevice ar fi elaborat, după înfrângerea suferită pe frontul polonez, un proiect de reorganizare serioasă a Armatei Roșii, care, fiind acceptat de L. Troțki, ar fi pus deja în aplicare. Armata s-ar fi pregătit pentru un viitor atac împotriva Asiei sau Poloniei și României. Acest proiect cuprindea un întreg sistem de reorganizare, măsurile principale fiind următoarele: elementele mai puțin sigure urmau a fi demobilizate și trimise la vatră; elementele docile urmau a fi demobilizate, formând, în baza lor, detașamente de muncă supuse unei discipline severe pentru a fi utilizate în industria militară; încadrarea elementelor absolut sigure în corpuri de elită pentru a asigura paza în centrele mari și a susține regimul sovietic în interior; formarea trupelor de luptă exclusiv din chinezi mercenari, recrutați de agenții bolșevici trimiși în China. Acești combatanți trebuiau atrași prin salarii mari, prin absoluta libertate a jafului și prin independența organizării lor militare.

Autoritățile române nu erau cointeresate să înceapă convorbiri oficiale cu Guvernul sovietic. N. Iorga menționa: „Cum putem trata cu bolșevicii dacă ei au atâtea pretenții nejustificate față de noi și sunt surzi la orice argument al nostru? Ei nu pot fi convinși de nimic dacă ideea vine în contradicție cu propriile lor idei?“ Diplomația română era prudentă și suspicioasă față de promisiunile rușilor. D.N. Ciotori, însărcinat cu afaceri al României la Londra, spunea că rușii nu vor recunoaște și nu vor adera cu nici un preț la tratatul privind Basarabia semnat la Paris, pentru următoarele motive: „a) Ei cred că, îndată ce România ar avea semnătura lor, n-ar mai accepta niciodată să discute pacea cu Rusia; b) Semnarea acelui tratat ar însemna că Guvernul de la Moscova s-ar supune necondiționat hotărârilor Înțelegerii, pe care ei însă n-o recunosc și cu care se află în război“.

În octombrie 1920 Anglia nu s-a împotrivit realizării micii înțelegeri, dar a exprimat unele rezerve, deoarece atenția era îndreptată spre Mediterana...

La 31 ianuarie 1920, Al. Vaida-Voevod l-a delegat pe D.N. Ciotori să ducă tratative neoficiale cu reprezentanții ai Guvernului sovietic, urmând ca apoi să se convoace o conferință româno-sovietică. La Copenhaga, în perioada 9-14 februarie, s-au dus tratative între D.N. Ciotori și M.M. Litvinov, reprezentantul Rusiei Sovietice. Delegatul român, în numele Guvernului, a propus ca la conferința care va avea loc să figureze ca obiectiv principal recunoașterea

- continuare în pagina 17 -

Pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1944, evenimentul care a aruncat Europa în aer.

- urmare din pagina 16 -

oficială de către Guvernul sovietic a intrării Basarabiei în componența României, precum și restituirea tezaurului românesc. Ca urmare a acestor discuții, la 24 februarie 1920, Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, relevă în telegrama adresată lui Vaida că „Guvernul sovietic al Rusiei consideră că toate problemele litigioase dintre cele două țări pot fi soluționate pe calea tratativelor de pace și că toate chestiunile teritoriale pot fi rezolvate prin bună înțelegere. La 26 februarie 1920, Consiliul de Miniștri, la care a participat și șeful Marelui Stat Major, generalul Prezan, ca și N. Iorga, P. Bujor, președinți ai celor două Camere, I. Maniu, președintele Consiliului Dirigent din Transilvania, s-a pronunțat pentru normalizarea relațiilor cu Rusia.

În anii '20, oficialitățile române au declarat că nu se află în stare de război cu Republica Rusă, timp în care Moscova insista asupra începerii unor negocieri de pace și nu a convorbirilor de reglementare a raporturilor dintre cele două părți. În cazul în care se accepta formularea „tratative de pace“, Rusia ar fi obținut un nou „pretext“ pentru a afirma că Basarabia a fost ocupată de armata română în urma operațiunilor militare împotriva statului sovietic. România a refuzat asemenea negocieri, nedorind să schimbe recunoașterea Marilor Puteri pe o posibilă recunoaștere a hotarelor sale de către un guvern nerecunoscut pe plan internațional.

Semnarea acordului din 28 octombrie 1920 de către Anglia, Franța, Italia și Japonia, prin care României i se recunoșteau drepturile asupra Basarabiei, a fost un eșec politic pentru RSFS Rusă, deoarece chestiunea hotarului de la est al României a fost discutată fără ea. Diplomația bolșevică s-a străduit să creeze o așa numită „problemă basarabeană“. Convorbirile ulterioare au scos în evidență litigiile de fond între cele două părți.

Lipsa rezultatelor Conferinței de la Viena nu a însemnat că URSS și România au refuzat în principiu să reglementeze relațiile reciproce. Ambele state au întreprins acțiuni în acest sens, depunând eforturi în vederea normalizării stării tensionate ce s-a creat după aprilie 1924.

Situația externă a României era dificilă din cauza vecinătății directe cu URSS, care considera o parte din teritoriul național român un litigiu, creând astfel pericolul instabilității hotarului pe Nistru.

Pentru a rezista în noul context, când URSS își întărea poziția internațională, România și-a extins raporturile cu alte state, în vederea protejării *statu-quo*-ului teritorial.

În toamna anului 1934, Carol al II-lea se adresa Parlamentului român reluând vechiile declarații pacifiste și considerând că pactul înțelegerii balcanice a readus pacea în acea regiune în care ea odinioară era mai amenințată.

(va urma)

PITEȘTI - ARC PESTE TIMP

Statistica oficială românească – 145 de ani de activitate

Argeș, nume de istorie și de legendă, nume evocator de descălecători de țară, de voievozi și de cetăți. Materialul descoperit – urme ale culturii de prund, cea mai veche cultură din Europa – atestă existența unor așezări pe aceste meleaguri cu 600000 de ani în urmă.

Județul Argeș, situat în partea central-sudică a României, având o suprafață de 6826 km² (2,9% din teritoriul țării), are reședința la Pitești. Fără nici o îndoială, cel care vine dinspre București pe autostradă sau pe DN7, după o absență de numai câțiva ani, reintrând în Pitești are în față un tablou de nerecunoscut. Târgul de provincie de odinioară așezat, e drept, pitoresc pe malul Argeșului, la confluența cu Râul Doamnei, a dispărut, fiind „înghițit" literalmente astăzi de siluetele elegante ale clădirilor de locuit, ale edificiilor industriale și social-culturale.

Aflat la contactul a două mari unități naturale geografice, Piemontul Getic cu Câmpia Română, la o altitudine absolută de 290 m, orașul ocupă o parte din lunca Argeșului și terasele asimetrice de pe partea sa dreaptă desfășurate în amfiteatru cu privire spre est.

De-a lungul văilor, în special, și peste dealurile piemontane s-au fixat din cele mai vechi timpuri căi de comunicație care au făcut din Pitești o piață de desfacere și loc de tranzit al produselor de la deal și munte cu cele de la câmpie, dar și al celor care soseau de la Brașov, Sibiu, Craiova și de la Dunăre.

Cu o suprafață de 4073 de hectare și cu o populație de peste 168 mii de locuitori (la recensământul din 18 martie 2002), Piteștii se numără printre orașele mijlocii ale țării, care împreună cu localitățile din proximitate – Bascov, Bradu, Mioveni, Mărăcineni și Ștefănești – constituie un bloc strâns legat atât din punct de vedere economic, cât și social-cultural.

Monedele dacice găsite pe vatra actualului oraș, cele romane, cât și urmele fortificației romane „limes transalutanus" din secolul al II-lea d.Hr., care se mai vedeau în 1896 lângă Gara Pitești, vin să ateste existența unei așezări foarte vechi și desigur continuitatea populației până la primul document scris.

Primul document scris care îl menționează ca așezare stabilă există din 20 mai 1388, din vremea lui Mircea cel Bătrân, care, înzestrând mănăstirile Cozia și Cotmeana, spunea: „...am dăruit și o moară în hotarul Piteștilor", cuvântul hotar folosit în asemenea împrejurări pentru târguri dovedind că la acea dată așezarea depășise stadiul de sat.

Orașul Pitești văzut în 1794 de Luigi Mayer.

Documentele vremii, începând cu secolul al XV-lea, îl atestă ca reședință temporară folosită de către domnii Țării Românești, mențiunile documentare arătându-l ca pe o așezare prosperă. Dezvoltarea comerțului în secolele XV – XIX și apariția breslelor meșteșugărești în secolul al XVII-lea atrag un număr însemnat de săteni din împrejurimi care se stabilesc în mahalalele târgului și de negustori și meseriași români și străini în centrul orașului. La 1650, Piteștii numărau 200 de case unde se afla „târgul cu jupânii lui".

Ca și celelalte orașe ale țării, Piteștii cunosc o dezvoltare deosebită după 1829, o dată cu primele începuturi ale dezvoltării capitaliste, creșterea demografică determinând majorarea numărului de gospodării de la 551 existente în anul 1829, la 3500 de gospodării în anul 1899.

Către sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, încep să apară la Pitești întreprinderi ale industriei ușoare și alimentare, care aparțin capitaliștilor străini și autohtoni. Astfel, iau ființă Moara sistematică de făină și Fabrica de pielărie și încălțăminte Găvana, în 1906, Fabrica Țesătoria Română, în 1907, Fabrica de pâine în 1909.

După funcțiile economice și clasificarea orașelor, printre cele 141 de orașe care se numărau în urma recensământului din 1930, orașul Pitești era inclus în grupa orașelor industriale, a cărui populație ocupată în industrie lucra cu precădere în industria de prelucrare, ca și orașele Bacău, Lugoj și Mediaș. Populația orașului număra 19532 de locuitori, situându-se din acest punct de vedere printre orașele mici ale țării, ale micii industrii, având la bază „funcții administrative, de schimb și desfacere a produselor agricole".

Pentru a observa transformările Piteștilor este nevoie de o întoarcere în timp pentru a fotografia anumite aspecte și a le compara cu ceea ce avem astăzi. În acest scop, putem apela la unele date înregistrate cu ocazia recensămintelor populației care sintetizează starea de fapt existentă la un moment dat, reprezentând principalele caracteristici ale populației și locuințelor.

Dacă aruncăm o privire în trecut, la recensământul populației din 1859, localitatea Pitești avea 7229 de locuitori care dețineau 1889 de case și clădiri. În structura ocupațională, populația era formată covârșitor din agricultori și liber-profesioniști – 65,0%; urmau meseriașii – 20,0%, comercianții – aproape 15,0% și fabricanții – 0,2%.

După aproape un secol, respectiv la recensământul din 1956, în Pitești au fost recenzate 38330 de persoane (o creștere de peste patru ori față de recensământul din 1859), repartizarea acestora pe grupe de ocupații relevând dezvoltarea orașului în toate domeniile de activitate și, în mod special, faptul că industria devine ocupația principală – cu peste 15,0% din total populație (35,0% din populația activă).

În decursul următorilor zece ani, populația ajunge la 60094 persoane, pentru ca la recensământul din 1977 să se consemneze dublarea populației, fiind recenzate la momentul respectiv 123735 de persoane. La recensământul din 1992, cu cele 179337 persoane recenzate, municipiul Pitești deținea locul 14 între municipiile țării.

Sub aspectul structurii pe sexe, dacă până la recensământul din anul 1977 ponderea bărbaților era majoritară, la recensământul din anul 1992 – sub impactul acțiunii combinate a factorilor demografici, concretizați în proporția pe sexe a născuților vii și mortalitatea diferențiată pe sexe – proporția bărbaților atingea 48,9%.

Perioada intercensitară 1992-2002, suprapusă perioadei de tranziție către economia de piață, este marcată de procesul de dezurbanizare prin migrația populației în căutarea unui loc de muncă fie în alte localități, fie în străinătate și prin retragerea din urban, unde costul vieții este ridicat, în rural, aici costul vieții fiind relativ mai redus. În aceste condiții, populația municipiului s-a redus, la recensământul din 2002 fiind recenzate 168458 de persoane. Din punctul de vedere al structurii pe sexe nu s-au înregistrat modificări semnificative, bărbații fiind tot „minoritari", proporția lor având o ușoară tendință de scădere: în 10 ani s-a micșorat cu 0,8 puncte procentuale.

Referitor la procesul de dezurbanizare, datele oferite de recensământul din anul 2002 sunt relevante: din cele aproape 900 de persoane înregistrate ca plecate în străinătate, peste 84,0% erau plecate pentru mai mult de 12 luni.

Reducerea numărului locuitorilor a determinat scăderea corespunzătoare a densității populației în municipiu de la 4403 locuitori/km², la 4136 de locuitori/km².

În aceeași perioadă (1992 – 2002), în structura pe vârste a populației se observă tendința de îmbătrânire demografică, concretizată în creșterea ponderii populației adulte și vârstnice, cu precădere a celor de peste 60 de ani, în defavoarea populației tinere, sub 15 ani. Astfel, dacă în anul 1992, din 100 de persoane, 76 erau adulte și vârstnice și 24 tinere, în 2002, din 100 de persoane, 85 erau adulte și vârstnice și numai 15 tinere. Îmbătrânirea demografică este mai accentuată în rândul populației de sex feminin. La aceeași grupă de vârstă – 60 de ani și peste –, numărul total al femeilor îl depășește cu 28,2% pe cel al bărbaților, ponderea femeilor din această grupă în total femei depășind-o cu aproape două procente pe cea a bărbaților grupei de 60 de ani și peste în totalul acestora (12,3%, față de 10,4%).

Această situație nu este deocamdată îngrijorătoare, întrucât ponderea populației tinere (14,7%) este mai mare decât cea a populației vârstnice (11,4%), situația putându-se îmbunătăți și pe fondul sporului natural pozitiv de-a lungul întregii perioade intercensitare, deși cu tendință de scădere (de la 2,6‰ în anul 1992, la 1,9‰ în anul 2002).

În ceea ce privește raportul de dependență – proporția între populația adultă (între 15 și 59 de ani) și populația situată sub și peste aceste limite –, se constată că în anul 2002 proporția era de 353 de persoane tinere și vârstnice la 1000 de persoane adulte, în scădere față de 1992, când raportul a fost de 476 de persoane tinere și vârstnice la 1000 de persoane adulte. La același moment, raportul de dependență înregistrat în municipiul Pitești se situa atât sub media județului (555 de persoane tinere și vârstnice la 1000 de persoane adulte), cât și sub media înregistrată la nivel național (586 de persoane tinere și vârstnice la 1000 de persoane adulte).

În structura etnică – potrivit liberei declarații privind apartenența la o etnie sau alta – nu s-au produs mutații în perioada dintre ultimele două recensăminte, majoritatea covârșitoare (99%) declarând apartenența la etnia română la ambele momente. Din cei 1% rămași, cei mai numeroși au fost etnicii rromi – aproape jumătate din aceștia –, urmați de maghiari și germani, celelalte etnii acumulând împreună aproape un sfert din cei rămași.

Ca și la recensămintele anterioare, în 2002 populația de religie ortodoxă este preponderentă (98,47% din totalul populației), existând o strânsă corelare între structura etnică și cea confesională, românii fiind în marea lor majoritate ortodocși. Dintre celelalte confesiuni, mai bine reprezentate sunt religiile romano-catolică, cu 479 de persoane (0,28% din total), penticostală, cu 405 persoane (0,24%).

Structura socio-economică a populației din anul 2002 confirmă continuitatea tendințelor apărute în 1992 referitoare la scăderea populației active și a celei ocupate și implicit reducerea gradului de participare a populației la activitatea economică.

Populația activă a orașului număra, la recensământul din anul 2002, 82140 de persoane, deținând o pondere de 48,8% din totalul populației, în scădere față de 1992, când ponderea a fost de 52,1%. Cu toate acestea, rata globală de

- continuare în pagina 20 -

- urmare din pagina 19 -

activitate (48,8%) se situează peste media județului (43,4%).

Populația ocupată reprezenta 91,7% din populația activă a orașului în 2002, diferența fiind reprezentată de șomeri (8,3%). Dintre șomeri, 39,5% au declarat că sunt în căutarea primului loc de muncă, fiind, în principal, absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior, liceal, profesional sau gimnazial care nu s-au putut încadra în activitate după terminarea studiilor.

Populația inactivă era de 86318 persoane în anul 2002 și reprezenta puțin peste jumătate din totalul populației, mai mare cu 3,3% decât în anul 1992. În cadrul populației inactive se constată creșterea ponderii pensionarilor la 37,8% față de 23,5% în anul 1992 și scăderea ponderii elevilor și studenților de la 48,3% la 40,7%.

În ceea ce privește repartizarea populației active pe ramuri ale economiei naționale, se observă ponderea ridicată a persoanelor ocupate în industrie (38,3%), deși în scădere față de 1992 (49,6%), concomitent cu migrația către activitățile de comerț, activitățile financiare, în învățământ și administrație publică.

Fără îndoială, pot fi prezentate multe alte argumente pentru sintetizarea evoluției orașului Pitești în decursul existenței sale mai vechi și mai noi. Un lucru este cert însă: municipiul Pitești își are drumul său, marcat de amprenta vremurilor și de evoluția generală a societății, de cadrul politic și economic manifestat la nivel național.

Statistica în România

În cadrul evenimentelor ce au premers și au definit actul Unirii celor două Principate Române din ianuarie 1859 se află și acela de constituire a instituțiilor necesare funcționării noului stat, între acestea fiind și cele de statistică. Astfel, în aprilie 1859 se constituie Biroul de Statistică din Țara Românească, iar în iulie același an, Direcția de Statistică a Moldovei, care în 1862 formează Oficiul Central de Statistică.

Cadrul instituțional nou format a constituit un moment de referință ce încununează preocupările în domeniul statistic manifestate în cele două principate de-a lungul timpului de personalități marcante ale spiritualității românești, printre care amintim pe Dionisie Pop Marțian și Ion Ionescu de la Brad, care au fost de altfel primii conducători ai instituțiilor nou-create.

În perioada postbelică, la 18 octombrie 1947 a avut loc Conferința Ministerială pentru reorganizarea statisticii din România, care a marcat un moment important în dezvoltarea statisticii în țara noastră. În 1950, Institutul Central de Statistică se transformă în Direcțiunea Generală a Statisticii, ca organ central al statisticii generale a statului care funcționează pe lângă Consiliul de Miniștri. În anul 1951 s-a înființat Revista Română de Statistică, organ al Direcției Centrale de Statistică, ce a condus la o ridicare a calității în statistică. În toată această perioadă s-au efectuat lucrări de anvergură, cum au fost recensămintele populației și locuințelor din anii 1948, 1956, 1966 și 1977. Totuși, timp de circa 45 de ani, statistica românească, ca și cea din celelalte țări aflate azi în tranziție, a funcționat sub imperativul aservirii fostului regim. În pofida eforturilor depuse de statisticieni, marcate de unele realizări în special prin perpetuarea investigațiilor statistice tradiționale, rămânerea în urma progreselor înregistrate pe plan internațional s-a constituit într-un obstacol greu de surmontat.

Revoluția din Decembrie 1989 și înființarea Comisiei Naționale pentru Statistică au creat premisele obiective ca statistica românească să pornească pe un nou drum, firesc al adaptării la cerințele economiei de piață și al modernizării și integrării în contextul statisticii europene și mondiale.

Ca urmare a Ordonanței Guvernului nr. 111/2000, statistica oficială în România este organizată și coordonată de Institutul Național de Statistică și Studii Economice. În forma sa actuală, funcționează însă ca Institut Național de Statistică, modificare survenită în baza O.G. nr. 75/2001 și în baza H.G. nr. 488/2001.

Fondul național și teritorial de date statistice a fost completat și îmbogățit continuu prin lucrări de cercetare de înaltă acuratețe, continuitatea seriilor de date statistice a fost asigurată în condiții de comparabilitate metodologică, alinierea la standardele europene privind statistica socială și la standardele altor instituții de specialitate internaționale, precum O.N.U., s-a realizat eficient și constant.

Așa se face că, cel puțin la nivelul organismelor internaționale cu care se colaborează – EUROSTAT în primul rând –, se reușește crearea și consolidarea unei cote de apreciere care, în consecință, cresc gradul de credibilitate al României ca țară și facilitează demersurile naționale pentru accederea în Uniunea Europeană.

Aceste reușite ale prezentului creează pentru viitor obligații suplimentare, dar statistica românească a demonstrat că poate face față oricărei sfidări. În acest sens nu putem adopta o atitudine pasivă pentru a le aștepta ca pe niște surprize, ci pregătindu-ne permanent pentru a previziona și soluționa.

Așteptăm așadar cu încredere viitorul, planurile noastre strategice elaborate pentru a ne proiecta misiunile pe termen mediu și lung putând face față oricăror provocări.

Semnificativ este faptul că România se numără printre primele țări în care s-au constituit instituții ale statisticii oficiale de stat, iar importanța acestora a fost relevată cu peste un secol în urmă de marele economist Dionisie Pop Marțian prin cuvintele: *„...Statistica este singurul tărâm sigur pe care un guvern prevăzător trebuie să întemeieze rațiunea reformelor sale".*

COLECTIVUL D.J.S. ARGEȘ

Hrisovul din 20 mai 1388: semnificații pentru istoria culturii locale

■ consilier ***RADU OPREA***

La nici doi ani de la urcarea în scaunul voievodal[1], Mircea cel Bătrân emite – în favoarea ctitoriei sale, Mănăstirea Cozia – hrisovul din 20 mai 1388, document ce nu ni s-a transmis din păcate în original, ci doar într-o copie păstrată în condica sfântului locaș domnesc[2].

Două importante evenimente ale vieții interne – petrecute cam în același timp și cu implicații semnificative sub aspect social–politic și cultural – au prilejuit apariția hrisovului menționat: primul ar fi momentul sfințirii bisericii mari din ansamblul monastic de la Cozia[3], iar celălalt ar fi marcat de încheierea lucrărilor de reparații de la Mănăstirea Cotmeana, afectată de un puternic incendiu ce s-a produs – după câte se pare – în cursul anilor 1386 – 1387[4]. Aceste evenimente sunt reflectate – chiar dacă într-o manieră indirectă – și în textul propriu-zis al documentului amintit: adică, mai întâi, se subliniază ridicarea „din temelie" a locașului cu hramul Sf. Troiță (Sf. Treime), apoi sunt nominalizate toate daniile făcute acesteia, după care se face referire și la hotărârea expresă a domnului *„ca mănăstirea Codmeana să fie supusă, cu toate ce se țin de ea, mănăstirii mai sus scrise și de acolo să se stăpânească"*[5]. Cu alte cuvinte, ar trebui să deducem că la data emiterii actului (20 mai 1388) reparațiile erau terminate, ceea ce presupune că Mănăstirea Cotmeana funcționa, dar nu ca așezământ de sine stătător (așa cum fusese până atunci), ci ca metoh al marii lavre de la Cozia, sau, altfel spus, ca mănăstire mai mică supusă mai importantei ctitorii voievodale.

Dat fiind faptul că Mircea cel Bătrân este cel care pusese în operă repararea, am spune chiar refacerea (reconstruirea) Mănăstirii Cotmeana, ne-am putea pune întrebarea, firească de altfel, de ce acesta nu s-a considerat niciodată, după cum rezultă din lectura documentelor, ctitor al bisericii și al așezământului de la Cotmeana.

Practic, la o astfel de întrebare – la care sursele de informații directe lipsesc – nu se poate da decât un răspuns pur ipotetic. Probabil că gloriosul domn, devenit prin forța împrejurărilor al treilea ctitor al locașului – într-o ordine strict cronologică –, nu a dorit ca prin gestul său să impieteze în vreun fel memoria înaintașilor, mai precis a tatălui său – voievodul Radu I, ctitorul inițial al monumentului[6] – și a fratelui său, Dan I, ctitor-donator al sfântului așezământ (așa cum rezultă din chiar textul documentului în discuție). De altfel, Mircea era – de drept – autorul noului ansamblu monastic de la Cozia, pe care subliniază apăsat că l-a ridicat „din temelie", și pe de altă parte, al „complexului" Cozia – Cotmeana, pe care-l edifică prin hotărârea exprimată în hrisovul de față.

Modul în care, prin acest act, Cotmeana era subordonată cu toate averile sale Coziei ne duce cu gândul la un exemplu similar: cel al Mănăstirii Vodița I, supusă Tismanei, perechea simetrică a mănăstirilor domnești din această perioadă de început a organizării monahismului românesc pe baze cenobitice[7].

Dar dacă – așa cum am precizat anterior – emiterea hrisovului din 20 mai 1388 a fost prilejuită de sfințirea bisericii mari de la Cozia, atunci când anume (în ce zi) s-a petrecut acest eveniment?

Cercetările au arătat că, după calendarul bisericesc al anului 1388, prăznuirea *Sfintei Treimi* (lunea de după Rusalii) a căzut în data de 18 mai, adică cu numai două zile

MIRCEA CEL BĂTRÂN. Sculptură monumentală în bronz realizată de Grigorie Minea și Aurelian Bolea, amplasată în centrul municipiului Pitești, lângă Teatrul *Al. Davila*. **Foto: IONEL IANCU**

- continuare în pagina 22 -

- urmare din pagina 21 -

înaintea emiterii hrisovului amintit[8]. Dar această sărbătoare este, cum am mai spus-o, tocmai cea a hramului bisericii mari a Coziei. Și cum în tradiția ortodoxă a vremii se făcea sfințirea unei biserici – de câte ori era cu putință – în chiar ziua prăznuirii hramului ei, ar rezulta că data exactă a sfințirii bisericii mari a Coziei este cea de 18 mai 1388[9].

Luând în considerare atât timpul necesar desfășurării amplelor ceremonii religioase din ziua hramului – ceremonii în care voievodul ctitor își avea rolul său bine determinat –, cât și perioada afectată redactării, caligrafierii și apoi verificării textului în cancelaria domnească, abia atunci ne putem face o imagine despre timpul scurs între cele două presupuse momente și numai astfel ne putem explica de ce documentul poartă ***tocmai*** data de 20 mai[10].

Revenind însă la textul propriu-zis al hrisovului, acesta ne precizează că noua ctitorie a lui Mircea cel Bătrân a fost înălțată *„la locul numit Calimănești pe Olt, care a fost mai înainte satul boierului domniei mele, Nan Udobă*"[11].

Credem că pe boierul abia nominalizat în actul citat îl putem identifica cu înaltul personaj feudal al cărui mormânt (nr. 7) a fost descoperit de Virgil Drăghiceanu în naosul Bisericii *Sf. Nicolae Domnesc* din Curtea de Argeș, cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse în iunie – septembrie 1920, sub auspiciile fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice[12]. Nan Udobă – al cărui nume se afla menționat în inscripția (slavă) de pe inelul descoperit la Curtea de Argeș[13] – va fi fost un important boier al vremii sale, un apropiat sau poate chiar o rudă a domnului, statutul său superior în ierarhia feudală fiind dovedit atât de locul de înhumare în necropola primilor Basarabi de la Argeș, cât și de splendidele bijuterii (inele) găsite în mormântul ce i-a fost atribuit (nr. 7).

De altfel, domnul apreciază cum se cuvine gestul boierului său, considerând că dania acestuia a fost făcută *„cu dragoste și cu multă osârdie*", chiar dacă inițiativa i-a aparținut voievodului (*„după voia domniei mele*")[14].

Urmează pasajul principal din textul documentului, unde sunt înșirate daniile primite de cele două mănăstiri și, eventual, nominalizarea donatorilor. Este pasajul cel mai incoerent și mai confuz din cuprinsul actului, dar și cel mai bogat în informații pentru subiectul ce ne interesează.

Eventualele inadvertențe se datorează, mai mult ca sigur, statutului de „copie" în care s-a păstrat hrisovul, transcris după unul original pe filele condicii mănăstirești. Aici sunt menționate, uneori amestecate, atât donații recente făcute Mănăstirii Cozia, cât și danii mai vechi – aparținând lui Radu I și Dan I –, bunuri ce nu puteau fi cedate de aceștia Coziei pentru simplul motiv că locașul nu exista pe vremea voievozilor amintiți, ci numai Mănăstirii Cotmeana, ai cărei ctitori au fost.

Cu toate incoerențele semnalate și dincolo de sensul oarecum stereotip al formulelor diplomaticii medievale, vom afla informații cu adevărat inedite despre așezări, oameni și instituții ce au dăinuit în zona Argeș – Muscel (ca și în unele teritorii adiacente acesteia) spre sfârșitul secolului al XIV-lea. Mai întâi se face referire la un sat pe Olt, numit Orleștii, *„care a fost mai înainte a lui Cazan"*, iar acum Mircea îl dăruiește Coziei. Pare a fi, deci, o donație recentă, destinată să sporească domeniul noii ctitorii. Dar lucrurile nu stau deloc așa, după cum ne lămurește un document ulterior (din 4 septembrie 1389), în care se spunea că *„satul pe Olt numit Orlești... au fost mai înainte la mănăstirea Codmeana*"[15]. Așadar, satul făcuse parte odinioară din domeniul feudal al Mănăstirii Cotmeana, chiar dacă nu știm sigur cine l-a donat acesteia (boierul Cazan, stăpânul inițial, sau Mircea, care l-a putut obține prin cumpărare sau închinare de la boierul său). Cert este că satul, după ce e luat de la Cotmeana, va fi donat de Mircea – mai întâi – Mănăstirii Cozia (cf. doc. din 20 mai 1388) și, mai apoi, este dăruit *„pentru slujbă*" unei cete de boieri, în schimbul locului ce ținea de satul Jiblea, cu care voievodul a lărgit hotarul ctitoriei sale de la Cozia (cf. doc. din 4 septembrie 1389).

Concluzia ce se impune, cu toată aparent complicata descriere a circulației unui sat între mai mulți stăpâni feudali, este că și Mănăstirea Cotmeana a avut un domeniu propriu – înainte de subordonarea ei față de Cozia –, ceea ce e firesc, pentru că altfel n-ar fi putut funcționa ca așezământ independent, ineditul informației constând însă în posibilitatea de a identifica, chiar în textul hrisovului analizat, măcar o mică parte dintre bunurile ce compuneau acest vechi domeniu al locașului argeșean.

De pildă, este menționat un loc pe Argeș, despre care se spune că a fost dăruit de un anume Dude, *„după voia lui Dan voievod"*, ceea ce, evident, nu poate fi decât o danie a fratelui lui Mircea pentru Mănăstirea Cotmeana, ctitoria tatălui său, Radu I. Faptul că nici pentru următoarele bunuri nu se precizează că au fost dăruite *„după voia domniei mele"* – ceea ce emitentul actului (adică Mircea cel Bătrân) ne îndoim că ar fi uitat să sublinieze, mai ales în calitatea sa de ctitor principal (inițial) – ne face să credem că și acestea ar fi făcut parte din vechea zestre a așezământului de la Cotmeana.

Iată cum sunt înșirate, cam trunchiat și amalgamat, categoriile de bunuri pomenite: *„...încă și o bucată de ocină, tot acolo* [adică tot pe Argeș – n.n.], *împreunată cu locul lui Dude, din hotarul lui Stancea Vranin, pe care a dăruit-o fratelui său Vladul* [este vorba de fratele lui Dude – n.n.] *și o vie pe aceeași parte* [probabil tot pe Argeș – n.n.] *în patru locuri: una în hotarul Călineștilor și două bucăți din hotarul lui Voico și a doua în hotarul lui Stanislav al lui Oreaov..."* [16]

După cum se poate observa, toate aceste „locuri", „ocine" și „vii" par a fi situate *„pe Argeș"*, mai precis pe partea stângă a râului, în zona de podgorie existentă și în prezent (cunoscută odinioară, în secolele XVII – XIX, sub numele generic de **„Viile din Dealul Piteștilor"**, ce se întindea pe o distanță de circa 25 km, între Valea Mare și Glâmbocata, și devenită azi vestita **Podgorie Ștefănești**).

Că ipoteza noastră este valabilă ne-o dovedesc tocmai informațiile furnizate de textul documentului aflat în discuție. Astfel, numele lui **Stancea Vranin** ne amintește de denumirea satului **Vrănești** (= oamenii din satul boierului **Vranin**), în acest caz numele stăpânului feudal fiind preluat de comunitatea țăranilor dependenți ce trăiau și

- continuare în pagina 23 -

- urmare din pagina 22 -

munceau pe hotarele moșiei acestuia[17]. Personajul menționat se pare că făcea parte din categoria boieri importanți ai vremii, din moment ce deținea stăpâniri chiar și în zona bălților Dunării, unde nu aveau acces decât domnul și marile mănăstiri, adică cei mai de seamă feudali ai timpului[18].

Dacă la toate aceste bunuri (locuri, ocine, vii) din zona menționată, pe care le va fi avut în patrimoniu Mănăstirea Cotmeana, mai adăugăm o altă ocină – situată tot *„pe Arghiș"* –, dăruită însă Coziei de un boier al lui Mircea cel Bătrân, care o cumpărase *„de la Ștef"* (cu precizarea că și această ocină era plantată cu vii), atunci vom avea într-adevăr imaginea de ansamblu a domeniului **viticol** pe care-l stăpânea cuplul de mănăstiri Cozia – Cotmeana, domeniu ce se întindea între Ștefănești (=oamenii din satul lui **Ștef**) și până dincolo de hotarul satului Călinești.

Ar mai fi de adăugat la stăpânirile mai vechi ale Cotmenei și averile situate pe teritoriul de azi al județului Vâlcea: o *„moară la Râmnic, pe care a dăruit-o Dan voievod și via tot acolo, dăruită de jupan Budu, după voia părintelui domniei mele Radul voievod și curtea pe locul Hinăteștilor, pe care a dăruit-o Tatul bisericii"*. Remarcăm că nucleul vâlcean al stăpânirilor Cotmenei este poate cea mai veche parte a domeniului său feudal, cu donații de la primii ctitori ai locașului (voievozii Radu I și fiul său Dan I) și de la un boier de rang, ce poartă titlul de *„jupan"*.

În sfârșit, mai sunt de amintit și alte averi ale Coziei – din care unele localizate chiar în Argeș –, cum ar fi: *„o moară în hotarul Piteștilor"*, dăruită de Mircea însuși; *„satul Crușia"* (neidentificat cu precizie, dar situat – cu probabilitate – undeva în zona orașului Pitești), acesta fiind donația – pe patul de moarte – a unui boier având titlul de *„jupan"*.

Tot în apropiere de Pitești sunt concentrate și câteva sate pe care voievozii de după Mircea cel Bătrân i le atribuie ca fiind danii ale acestuia pentru ctitoria sa de la Cozia: **Stăncești, Rădești pe Bațcov, Spinet** și **Ciocănești,** precum și **Floreni** „lângă Broșteni, or. Costești" sau **Vițichești** „în orașul Topoloveni"[19].

Se poate spune acum, în încheiere, că niciodată n-am fi crezut că în cuprinsul celor 30-35 de rânduri de text, ce formează „miezul" adevărat al documentului analizat (excluzând formulele convenționale de introducere și final), am fi putut afla o atât de bogată și diversă paletă de informații despre locuri, așezări, oameni și instituții, piesele de bază ale istoriei noastre culturale, fie ea locală sau națională.

NOTE

1. După 23 septembrie 1386 (cf. P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, ediția a II-a, București, 2000, p. 54; Constantin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova, 1324 – 1881. Vol. I. Secolele XIV – XVI*, București, 2001, pp. 78 – 79).

2. Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, Condica Mănăstirii Cozia, ms. nr. 712, f. 244v. – 247, apud *Documenta Romaniae Historica* (DRH), *Țara Românească*, vol. I, București, 1966, pp. 25 – 28 (text slav și trad. rom.).

3. Emil Lăzărescu, „Data zidirii Coziei", în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, an. IX, nr. 1, 1962, pp. 107 – 133.

4. L. Bătrâna și A. Bătrâna, „Date noi cu privire la evoluția bisericii mănăstirii Cotmeana", în *Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă*, an. XLIV, nr. 1, 1975, pp. 11 – 24; Cristian Moisescu, *Arhitectura românească veche, I*, București, 2001, pp. 129 – 132.

5. DRH, *vol. cit.*, p. 27.

6. Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Țara Românească*, vol. 1, 1970, p. 202.

7. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 130.

8. Emil Lăzărescu, *op. cit.*, p. 130.

9. *Ibidem.*

10. *Ibidem*, pp. 130 – 131.

11. DRH, *ibidem.*

12. Virgil Drăghiceanu, „Curtea Domnească din Argeș. Note istorice și arheologice", în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, an. X – XVI, 1917 – 1923, București, 1923, pp. 9 – 76 (mai ales pp. 52, 54, 65 – 66, 70); Pavel Chihaia, „Necropola primilor Basarabi din Curtea de Argeș", capitolul I din *Artă medievală*, vol. I, București, 1998, p. 9 – 29 (îndeosebi p. 24).

13. *Ibidem.* Vezi și Marin Matei Popescu, *Podoabe medievale în țările române*, București, 1970, pp. 29, 59, catalog poz. 98 și fig. 56.

14. DRH, *ibidem.*

15. *Ibidem*, p. 29.

16. *Ibidem*, p. 27.

17. Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, ediția a II-a, revăzută, vol. III, 1998, pp. 51 – 57.

18. Nicolae Constantinescu, *Coconi – un sat din Câmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân. Studiu arheologic și istoric*, București, 1972, pp. 184 (n. 318), 200, 219.

19. Ion Donat, *Domeniul Domnesc în Țara Românească (sec. XIV – XVI)*, București, 1996, p. 22.

Restituiri

Apare sub egida Facultății de Istorie, Filozofie și Jurnalism, secția Istorie-Muzeologie, și a Centrului de studii și de păstrare a arhivelor militare și istorice *General Radu Rosetti*
Editor: Centrul Cultural Pitești

Redacția: Pitești, str. Craiovei, bl. G1, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești; **e-mail:** restituiri@flash.ro
http://www.pitesti.ro/centrul-cultural
tel./fax: 0248/632411
ISSN: 1583-5863; **Tiparul** executat la SC TipNaste SRL

Parcul şi biserica de la Vila Florica - Ştefăneşti.